

”MUMMOLASSA ON AINA HAUSKAA”

Lasten näkemyksiä tämän päivän isovanhemmista ja heihin kohdistamistaan odotuksista

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen lapsi- ja nuorisotyö
Opinnäytetyö
Kevät 2008
Heidi-Maria Hietala
Heidi Hietalahti

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

HIETALA, HEIDI-MARIA & HIETALAHTI, HEIDI:
”MUMMOLASSA ON AINA HAUSKAA”

Lasten näkemyksiä tämän päivän isovanhemmista ja heihin kohdistamistaan odotuksista

Sosionomi (AMK), Sosiaalipedagoginen lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehto

Opinnäytetyö, 41 sivua, 3 liitettä

Kevät 2008

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus, jonka tavoitteena on saada tietoa tämän päivän isovanhemmista sekä siitä, mitä lapset heiltä odottavat. Tutkimus sisältää teoriaosuuden, jossa käsitellään isovanhempien muotokuvia ja tehtäviä, lasten isovanhempiinsa kohdistamia odotuksia sekä keskilapsuutta elävän lapsen kehitystä.

Tutkimuksen lähestymistapana käytimme narratiivisuutta ja aineistonkeruumenetelmänä ainekirjoitusta. Osallistujajoukko koostui yhden viidennen luokan oppilaista ja osallistujia oli kaikkiaan 14. Aineiston hankinta tapahtui lasten koululla äidinkielen tuntien aikana. Tutkimusaineiston käsittelyssä käytimme teemoittelua ja tyypittelyä, joiden avulla loimme tämän päivän isovanhempien muotokuvia ja niihin liittyviä tehtäviä. Lisäksi käsitelimme lasten isovanhempiinsa kohdistamia odotuksia.

Tutkimustuloksista ilmeni, että tämän päivän isovanhemmilla oli viihdyttäjän, yhteisen ajan antajan, opettajan, lahjojen antajan sekä auttajan muotokuvia. Isovanhempien tärkeimpiä tehtäviä puolestaan olivat yhdessä oleminen, perinteensiirtäminen, tapakasvattaminen ja auttaminen. Lapset odottivat isovanhemmiltaan turvaa, yhteistä ajanviettoa sekä rahaa ja lahjoja.

Avainsanat: isovanhemmat, isoäidit, isoisät, lapset, kouluikäiset, narratiivinen tutkimus

Lahti University of Applied Sciences

Faculty of Social and Health Care

HIETALA, HEIDI-MARIA & HIETALAHTI, HEIDI:

”THERE IS ALWAYS FUN AT THE GRANDMOTHER’S PLACE”

Today’s grandparents and the expectations towards them from children’s point of view

Bachelor’s Thesis in Social pedagogy for work with children and young people,
41 pages, 3 appendixes

Spring 2008

ABSTRACT

This thesis is a qualitative research and its aim is to gain information about today’s grandparents and children’s expectations towards them. Theoretical part of the thesis deals with types and tasks of grandparents. Theoretical part of the thesis also deals with children’s expectations towards their grandparents and the development of 7-12 year old children.

As the approach of this research we used narrativity and we gathered information from essays written by children. The participants of this research were 14 pupils of fifth grade. Children wrote their essays during their lessons. From research results we were able to create types and tasks of today’s grandparents and deal with children’s expectations towards them.

According to the research results there were five types of today’s grandparents: entertainer, time-giver, teacher, gift-giver and helper. The most important tasks of grandparents were in turn being together with children, passing traditions on, raising manners and helping. Children’s expectations towards their grandparents were sense of security, spending time with their grandparents and receiving money and gifts.

Keywords: grandparents, grandmothers, grandfathers, children, school-ages, narrative research

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	NYKYPÄIVÄN ISOVANHEMMUUS	3
2.1	Isovanhemmuuden määritelmä	3
2.2	Isovanhemman muotokuvat	4
2.3	Isovanhempien tehtävät	7
2.3.1	Isovanhempi auttajana	8
2.3.2	Isovanhempi perinteensiirtäjänä	9
2.3.3	Isovanhempi tunnekasvattajana	9
2.3.4	Isovanhempi hengellisenä ja eettisenä kasvattajana	10
2.3.5	Isovanhempi tapakasvattajana	10
2.4	Uusisovanhemmuus	11
2.5	Varamummo ja -vaaritoiminta	12
3	LAPSEN ODOTUKSET ISOVANHEMMALTAAN	13
3.1	Lapsen odotus rakkaudesta, hellyydestä ja hyväksynnästä	13
3.2	Lapsen odotus turvallisuudesta	14
3.3	Lapsen odotus kuuntelemisesta	14
3.4	Lapsen odotus ystävästä	15
3.5	Lapsen odotus juurien selvittämisestä ja arvomaailman tukipilarina toimimisesta	16
4	LAPSEN KEHITYS KESKILAPSUUDESSA	16
4.1	Fyysinen ja älyllinen kehitys	17
4.2	Moraalinen ja sosiaalinen kehitys	17
4.3	Kädentaitojen kehittyminen	18
5	TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	18
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	19
6.1	Osallistujat	19
6.2	Tutkimusmenetelmä ja aineiston hankinta	20
6.3	Aineiston käsittely ja analysointi	23
6.4	Tutkimuksen luotettavuus	24

6.5	Tutkimuksen eettisyys	25
7	VIIDESLUOKKALAISTEN LASTEN KOKEMUKSIA ISOVANHEMMISTAAN	27
7.1	Isovanhemmat lasten kuvaamina	27
7.2	Lasten ja isovanhempien yhteiset tekemiset	30
7.3	Lasten isovanhempiinsa kohdistamat odotukset	31
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	32
8.1	Tämän päivän isovanhemmat	32
8.2	Lasten odotukset	35
9	POHDINTA	36

1 JOHDANTO

Isovanhempien merkitys vaihtelee kulttuureittain ja aikakausittain. Joissain kulttuureissa isovanhemmat ovat olennainen osa perheyhteisöä ja saattavat esimerkiksi asua lapsiperheen kanssa samassa taloudessa. Lähellä asuvat isovanhemmat ovat usein tiiviisti mukana lapsen arjessa. Aikaisemmin myös Suomessa isoäiti ja isoisa saattoivat asua naapurissa tai jopa samassa perheessä. Nykypäivänä isovanhemmat saattavat sen sijaan asua satojen kilometrien päässä, käydä töissä ja harrastaa.

Myös perhesuhteet ovat muuttuneet ja yhä useamman lapsen vanhemmat asuvatkin eri osoitteissa. Vanhempien erotessa lapsen yhteydenpito isovanhempiin saattaa vähentyä tai jopa katketa. Toisaalta vanhempien solmiessa uusia ihmissuhteita lapsi voi isä- tai äitipuolen lisäksi saada myös uuden isoäidin tai isoisan. Myös isovanhempien uudet avo- ja avioliitot tuovat lasten elämään uusia isovanhempiahahmoja.

Isovanhemmat ovat usein tärkeä osa lapsen sosiaalista verkostoa. Tästä syystä myös sosiaalialalla olisi hyvä tunnistaa isovanhemman tärkeä asema lapsen elämässä. Aihe on sosionomin näkökulmasta katsottuna mielenkiintoinen, sillä lapsen sosiaalisen verkoston huomioiminen on olennainen osa sosiaalialan työtä. Aihe on myös ajankohtainen, sillä eri ammatti- ja aikakauslehdissä esiintyy paljon keskustelua isovanhemmudesta. Keskusteluja käydään kuitenkin useimmiten isovanhemman näkökulmasta ja lasten kokemukset jäävät vähemmälle huomiolle.

Suomessa isovanhemmat ovat yhä aktiivisemmin alkaneet tuoda esiin isovanhempien asemaa esimerkiksi perustamalla yhdistyksiä ja järjestämällä erilaisia isovanhemmuetta käsitteleviä tapahtumia. Suomen isovanhemat ry on isoäitien ja isoisien muodostama yhdistys, jonka tavoitteena on muun muassa tuoda isovanhemmuden merkitystä näkyväksi sekä lastenlapsille että yhteiskunnalle, sekä edistää isovanhempien mahdollisuuksia tukea lapsiperheitä (Suomen isovanhemat ry 2003).

Isovanhemmat toivovat, että heidät otettaisiin huomioon myös vaikeissa lasta koskevilla tilanteilla, kuten lastensuojelutilanteilla. Esimerkiksi sijoitettujen ja huostaan otettujen lasten vanhempien ja omaisten muodostaman Sukupuu ry:n jäsenet toivovat, että lapselle tärkeät ihmissuhteet, kuten isovanhempisuhteet, säilyvät myös lastensuojelutoimenpiteiden aiheuttamissa tilanteissa (Sukupuu ry 2008). Lisäksi Sukupuu ry:n jäsenten mukaan sukulaissijaisvanhemmuuteen tulisi panostaa (Lehtinen 2006, 15). Mastenin ja Coatsworthin tekemän tutkimuksen mukaan isovanhemmilla voikin olla merkittävä suojaava vaikutus riskiloissa elävän lapsen elämässä ja isovanhemmat voivat antaa lapselle turvaa silloin kun lapsen omat vanhemmat eivät siihen kykene (Pulkkinen 2002, 162).

Isovanhemmuutta on tutkittu 2000-luvulla jonkin verran, mutta enimmäkseen aikuisen näkökulmasta. Lasten näkökulmasta tutkimuksia on tehty vain muutama ja haluammekin omassa tutkimuksessamme panostaa juuri lasten näkemysten esille tuomiseen. Opinnäytetyössämme tutkimme lasten näkökulmasta tämän päivän isovanhempia ja sitä, mitä lapset heiltä odottavat.

Tutkimuksemme teoreettinen viitekehys koostuu nykypäivän isovanhempien tarkastelusta ja siitä, mitä lapset odottavat isovanhemmiltaan. Lisäksi tutkimuksemme teoreettisessa osuudessa tarkastelemme keskilapsuusikäisten lasten kehitystä. Vaikka tutkimuksemme ei suoranaisesti liity lasten kehitykseen, koemme tärkeäksi selvittää teoriaosassa sitä, millaisessa kehitysvaiheessa tutkimuksemme osallistajat olivat. Lasten kehitysvaihe vaikuttaa olennaisesti lapsen ja isovanhemman suhteeseen ja näkyy siten myös tutkimuksessa.

2 NYKYPÄIVÄN ISOVANHEMMUUS

2.1 Isovanhemmuuden määritelmä

Isovanhemmilla tarkoitetaan äidin ja isän vanhempia (Nurmi 2004, 268). Tilastokeskuksen vuonna 2007 tekemän tilaston mukaan suomalaisella lapsella oli elossa keskimäärin 3 isovanhempaa. Tilastoon ei ole laskettu uusisovanhempia, joten todellinen lukumäärä voi olla suurempikin. Tutkimuksen mukaan lähes kaikilla 10–12 –vuotiaista lapsista oli yksi tai useampi isovanhempi elossa. (Tilastokeskus 2007, 73.)

Arajärven (1995, 7) mukaan isovanhemmiksi käsitetään biologisten isovanhempien lisäksi myös psykologiset isovanhemmat. Psykologisilla isovanhemmilla tarkoitetaan niitä isovanhempia, jotka ovat tulleet osaksi lapsen elämää vanhempien uusien liittojen myötä. Dieckmann (2002, 15) pitää psykologisina isovanhempina myös niin kutsuttuja varamummoja, joita voivat olla esimerkiksi lapsen kummit tai naapurin rouva. Taipaleen (2002, 23) mukaan isovanhemmuus ei määrity ainoastaan biologisesta suhteesta, vaan kyse on kahden ihmisen välisestä sosiaalisesta suhteesta.

Isovanhempi-nimityksellä on eri murteissa ja kulttuureissa eri vivahte. Suomen kirjakielessä käytetään isovanhemmista nimityksiä isoäiti ja isoisä. Murteissa isoäidistä käytetään esimerkiksi nimityksiä mamma, mummo, mumma, mummi, mamu ja mami. Isoisä puolestaan tunnetaan muun muassa ukkina, vaarina, taatana ja taattona, äijänä ja äijönä. (Dieckmann 2002, 13-14.) Tällaiset kutsumanimet ovat yleensä lapselle helppoja oppia ja ne kuvaavat läheisyyttä (Taipale 2002, 21). Kansainvälistymisen myötä lapsella saattaa olla suomalaisten isovanhempien lisäksi myös muista kulttuureista tulevia isovanhempia. Tällöin lapset saattavat kutsua isovanhempiaan nimityksillä, jotka tulevat vieraasta kielestä. (Dieckmann 2002, 14.) Jotkut isovanhemmista haluavat lastenlasten kutsuvan heitä etunimillä, jolloin heidän roolinsa isovanhempiana ei tule niin selvästi esiin kuin esimerkiksi mummoksi kutsuttaessa (Taipale 2002, 19).

2.2 Isovanhemman muotokuvat

Isovanhemmat ovat erilaisia. He voivat olla iältään nuoria tai vanhoja. Isovanhemmat voivat olla joko terveitä tai sairaita, rikkaita tai köyhiä, kouluttautuneita tai kouluttamattomia. Joillekin isovanhemmille lastenlapset ovat kaikki kaikessa, toisille taas he eivät ole kovinkaan tärkeitä. (Dieckmann 2002, 10.) Nykyaikana isovanhemmat haluavat olla yksilöllisiä ja tuoda omia piirteitään isovanhemmuuksiensa. Monet isovanhemmat haluavat olla isovanhempina erilaisia kuin he olivat vanhempina. Myös muistot omista isovanhemmista saattavat vaikuttaa siihen, millaisia isovanhempia he itse haluavat olla. Isovanhemmat voivat olla esimerkiksi perinteisiä, moderneja, kaikkensa antavia tai uustylyjä isovanhempia. (Ijäs 2004, 86-100.)

Suomalaisten mielikuvat perinteisistä isovanhemmista ovat melko samankaltaisia. Kulttuurimme on muovannut perinteisistä isovanhemmista tietynlaisen kuvan, johon ovat vaikuttaneet esimerkiksi lehtien ja television mainoksissa sekä lastenkirjoissa esiintyvät isovanhempihahmot. Näissä kuvissa isovanhemmilla on harmaat hiukset, nauravat silmät ja punainen tupa. (Norrena 2004, 161-164.) Perinteisen mielikuvan mukaan isoäidit leipovat, laittavat ruokaa ja neulovat ja isoisät puolestaan lukevat, tekevät puutöitä ja tarinoivat. (Ijäs 2004, 89.)

Vaikka mielikuvissa perinteiset isovanhemmat sijoitetaankin maalaismaisemaan, asuu näitä perinteisiä isovanhempia myös kaupungeissa kerrostaloasunnoissa. Nykyaikanakin isoäiti leipoo, hellii, hoitaa sekä huolehtii ja isoisä leikkii, pelaa, rakentaa junaratoja ja retkeilee lapsen kanssa metsässä. Kaupungeissa asuvat isovanhemmat voivat esimerkiksi kesämökeillään toteuttaa samoja asioita, joita tekisivät maalla asuessaan. Kesämökillä tehdään asioita yhdessä, heitetään tikkaa ja kalastetaan, saunotaan ja marjastetaan sekä tavataan sukua. (Ijäs 2004, 90-92.)

Modernit isovanhemmat poikkeavat jo ulkomuodoltaan perinteisistä isovanhemmista. Harmaat hiukset ovat vaihtuneet punaisiin ja isoäidin esiliinan tilalla on muodikas asu. Isovanhemmat ovat aktiivisia ja heillä on monia harrastuksia. Isovanhemmat pitävät myös huolta parisuhteestaan. Lisäksi osa nykyisovanhemmista käy töissä (Ijäs 2004, 93). Tilastokeskuksen (2000, 58) tekemän tutkimuksen mu-

kaan vuonna 1997 suomalaisten lasten isovanhemmista hieman yli 10 prosenttia oli työelämässä. Äidinäiti kävi tutkimuksen mukaan todennäköisimmin töissä, harvimmin töissä kävi isänisä. Työssäkävillä isovanhemmilla ei ole Ijäksen (2004, 93) mukaan lapsenlapsilleen niin paljoa aikaa, kuin he haluaisivat. Yhteydenpitoa helpotetaan kuitenkin puhelimitse, tekstiviestitse sekä sähköpostitse.

Kaikkensa antavilla isovanhemmilla tarkoitetaan isovanhempia, jotka omistautuvat lastenlapsilleen ja luopuvat omista menoistaan näiden takia. Isovanhemmat saattavat omistautua lastenlapsilleen, koska kokevat omien tarpeidensa olevan vähäisiä. Lisäksi he haluavat auttaa ja tukea lapsiperheitä. Syynä tällaiseen ”uhrautuvaan” käyttäytymiseen saattaa olla korvaamisen tarve. Isovanhemmat haluavat antaa lapsenlapsilleen kaiken sen, mistä omat lapset jäivät paitsi. (Ijäs 2004, 84.) Työssäkäynnin ja muiden kiireiden takia isovanhemmilla ei ollut aikaa omille lapsilleen, joten aikaa annetaan lastenlapsille (Eräsaari 2002, 14).

Kaikkensa antavien isovanhempien lisäksi on myös olemassa niin kutsuttuja uustylyjä isovanhempia, jotka eivät huomioi lastenlapsiaan kovinkaan paljoa, vaan panostavat omaan hyvinvointiinsa erilaisten harrastusten ja tekemisten kautta. Vapaaseen ja aktiiviseen elämään tottuneet isovanhemat eivät lastenlasten syntymässä välttämättä halua luopua omista menoistaan, vaan yhä useampi haluaa jatkaa entistä elämäänsä. Näin ajatellen uustylyys saattaa olla lisääntymässä. Vaikka uustylyys ei ole uusi ilmiö, on se nykyaikana hyväksyttävämpää ja luvallisempaa kuin aikaisemmin. (Ijäs 2004, 86)

Ijäksen (2004, 87) mukaan uustylyys voi johtua kolmesta syystä: itsekkyydestä, suojautumisesta ikäviä kokemuksia vastaan tai isovanhempien vaikeasta elämäntilanteesta. Itsekkäät isovanhemat ovat mielestään jo tehneet oman osuutensa kasvattaessaan omat lapsensa ja haluavat keskittyä itseensä. Tällaiset selkeästi itsekkäät isovanhemat ovat Dieckmannin (2002, 96) mielestä kuitenkin harvassa. Osalle isovanhemmista lapsen kanssa oleminen saattaa Ijäksen (2004, 87) mukaan palauttaa mieleen omia ikäviä muistoja vanhemmuudesta, epäonnistumisen tunteista ja peloista. Tällöin isovanhemmalle on helpompaa pitää etäisyyttä lastenlapsiin. Isovanhemmalla voi olla myös omassa elämässään vaikea tilanne, kuten on-

gelmia parisuhteessa, ikäkriisi tai paineita työelämässä, eikä hänellä tällöin riitä voimavaroja lastenlasten kanssa olemiseen.

Lapsen syntyessä perhe kaipaa usein neuvoja kokeneemmilta kasvattajilta, kuten isovanhemmilta. Vanhemmat saattavat loukkaantua siitä, ettei isovanhempi osoita kiinnostusta lasta kohtaan. (Ijäs 2004, 87.) Kuusisto (2002) toteaa kuitenkin, ettei isovanhempien tunnekylmyys ole vanhemmille yllätys, sillä he tuntevat omat vanhempansa ja osaavat varautua tylyyteen (Ijäs 2004, 88). Se, miten uustylyys vaikuttaa isovanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen riippuu isovanhemmasta. Jos isovanhempi haluaa pitää etäisyyttä lapsenlapsensa, myös lapsenlapsi hyväksyy etäisyyden ajan kuluessa, eikä yritä saada muutosta aikaan. (Ijäs 2004, 88.)

Malmberg (1994, 31-34) jakaa isoäidin muotokuvan neljän tyyppiin: touhuavaan, pehmoilevaan, opettavaan sekä pomottavaan isoäitiin. Touhuavan isoäidin luona on lapsilla aina jotain tekemistä. Isoäidin luona pelataan pelejä, askarrellaan, tehdään käsitöitä, urheillaan, rakennetaan majoja tai tehdään ulkotöitä. Isoäidin mielestä tekemisen täytyy mielellään olla hyödyllistä. Touhuavalla isoäidillä on optimistinen ja ennakkoluuloton elämänasenne, mutta hän voi olla myös kärsimätön ja lyhytjänteinen. Tällaisen isoäidin luona lapset eivät helposti pitkästy, vaan heillä riittää tekemistä pitkäksiin aikaa. (Malmberg 1994, 31.)

Pehmoileva isoäiti on tunneihminen, joka haluaa, että lapsilla on mukavaa hänen luonaan ja tärkeintä hänelle on lasten viihtyminen. Isoäiti lukee lapsenlapsilleen satuja, leikkii ja pelaa heidän kanssaan sekä valmistaa lasten lempiruokia. Pehmoileva isoäiti on empaattinen, hän lohduttaa ja kuuntelee sekä hellii lapsia. Heliminen saattaa muuttua kuitenkin hemmotteluksi ja rajojen asettaminen vaikeutuu, jolloin kieltäminen ja komentaminen ovat isoäidille lähes mahdotonta. Pehmoileva isoäiti menee perheen ristiriitatilanteissa helposti lapsen puolelle, eikä pysty olemaan objektiivinen. (Malmberg 1994, 31-32.)

Opettava isoäiti ei välttämättä ole lapsen mielestä läheinen ja lämmin. Isoäidille on tärkeää, että lapset oppivat jatkuvasti jotain uutta ja että he oppisivat itse ottamaan asioista selvää. Asioiden on tapahduttava isoäidin haluamalla tavalla, eikä

hän hyväksy epäonnistumisia. Opettavan isoäidin luona mitään ei tapahdu ilman oppimisen ulottuvuutta ja leikitkin muuttuvat helposti opetustuokioiksi. Toisaalta lapsi pääsee isovanhemman mukana erilaisiin tapahtumiin ja kulttuuriharrastuksiin, kuten teatteriin ja konsertteihin. Opettavan isoäidin kanssa pienen lapsen on vaikea kehittää vahvaa tunnesidettä, vaan se kehittyy vasta lapsen aikuistuesssa. (Malmberg 1994, 32-33.)

Pomottava isoäiti pitää tiukasti kiinni järjestyksestä, perinteistä sekä hyvistä käytöstavoista. Hän on hyvä organisoija ja suunnittelija. Pomottavalta isoäidiltä lapsenlapset oppivatkin vastuuntuntoa sekä aikatauluista ja velvollisuuksista huolehtimista. Suku kääntyy isoäidin puoleen silloin, kun halutaan järjestää suuret ja perinteiset sukujuhlat, sillä pomottava isoäiti rakastaa kaikkea suvun historiaan ja perinteisiin liittyvää. Hän jaksaa kauhistella lapsenlapsia, jotka eivät välitä traditioista tai perinteistä. Isoäidin huonoihin puoliin kuuluu yliyrittäminen sekä liiallinen pomottaminen ja vastuunotto. Isoäiti saattaa olla liian tiukkapipoinen eivätkä lastenlapset yllä koskaan hänen tasolleen isoäidin yrityksistä huolimatta. (Malmberg 1994, 33-34.)

2.3 Isovanhempien tehtävät

Isovanhemmilla on Ijäksen (2004, 57-76) mukaan useita eri tehtäviä: auttaja, perinteen siirtäjä, tunnekasvattaja ja hengellinen kasvattaja. Dieckmann (2002, 115-125) lukee isovanhemman tehtäviin myös eettisen ja tapakasvattamisen. Arajärven (1995, 50-66) mukaan isovanhemmilla on erilaisia tehtäviä lapsen eri kehitysvaiheissa. Vauvaperheissä isoäidit voivat tarjota lapselle syliä, hellyyttä ja hoivaa. He myös voivat neuloa lastenlapsille vaatteita. Isoisien tehtävänä on toimia lastenvahteina. Lapsen ollessa leikki-ikäinen isovanhempien tehtävänä on lukea lapselle satuja, leikkiä ja ulkoilla tämän kanssa sekä syöttää lasta. Mikäli isovanhempi ei tee näitä asioita, ei hän ole oikea isovanhempi. Lapsen kasvaessa isovanhemmilla on yhä suurempi rooli keskustelijana. Seuraavassa tarkastellaan isovanhemman tehtäviä.

2.3.1 Isovanhempi auttajana

Auttajana isovanhempi voi toimia pyydettyä tai omasta aloitteestaan. Isovanhempi voi toimia kodinhoitoapuna, auttaa ruoanlaitossa ja pyykin pesussa sekä lasten hoidossa. (Ijäs 2004, 58-63.) Lammi-Taskula, Suhonen ja Salmi (2004, 109) lisäävät auttamismuotoihin myös kuljetus- ja asioimisavun. Lapsen aloittaessa koulun, tarvitaan isovanhempia esimerkiksi kulkemaan koulumatkoja lapsen vierellä (Dieckmann 2002, 90). Isovanhemman mahdollisuuksiin auttaa vaikuttavatkin isovanhemman kunto ja se, onko isovanhempi itse työelämässä (Lammi-Taskula, Suhonen & Salmi 2004, 107-108).

Eniten isovanhemman apua kaivataan usein pikkulapsiperheissä. Isovanhemmat ovat luotettava apu esimerkiksi pienen lapsen sairastuessa tai kun vanhemmat kaipaavat omaa rauhaa ja hengähdystaukoa arjesta. Kun perheeseen syntyy uusi lapsi, vanhemmat lapset saattavat kaivata erityistä huomiota, jota isovanhemmilla on mahdollisuus heille antaa. (Ijäs 2004, 58-63.) Tällöin isovanhempien tehtävänä on vakuuttaa isommille lapsille näiden olevan rakastettuja ja tärkeitä, vaikka vanhempien huomion onkin kiinnittänyt perheen pienin tulokas (Dieckmann 2002, 51).

Isovanhemmat voivat myös auttaa tukemalla perhettä taloudellisesti. Taloudellinen auttaminen voi olla kuitenkin vaikeaa, sillä siihen liittyy monia asioita. Isovanhemmat joutuvat esimerkiksi pohtimaan, kuinka paljon rahaa he antavat avuntarpeessa olevalle lapselleen ja täytyykö heidän jakaa rahaa tasapuolisesti kaikille lapsilleen. Isovanhemmilla voi myös olla auttamiselle omia taloudellisia esteitä, kuten pienet eläkkeet. Tällöin he eivät pysty auttamaan, vaikka haluaisivatkin. Jotkut isovanhemmat saattavat antaa taloudellista tukea saadakseen hyväksyntää ja kiitosta, jolloin vilpittömän auttamisen halun sijasta isovanhemmat antavat lapsilleen rahaa saadakseen aikaan tietynlaisen ”kiitollisuuden velka” tunteen. Kiitollisuuden velka synnyttää riippuvuuden tunnetta ja sidoksia, jotka hankaloittavat ihmissuhteita. (Ijäs 2004, 64-65.)

2.3.2 Isovanhempi perinteensiirtäjänä

Isovanhemmilla on suuri rooli perinteensiirtäjänä. Lapset haluavat kuulla tarinoita vanhemmistaan näiden lapsuusajoilta sekä isovanhempien omasta lapsuudesta. (Ijäs 2004, 67-68.) Teini-iässä lasta saattaa kiinnostaa myös omien vanhempien nuoruusaikaiset ongelmat ja niistä selviytyminen (Arajärvi 1995, 66). Myös kertomukset suvun vaiheista kiinnostavat lapsia. Isovanhempien omat arvot ja elämäntilanne vaikuttavat siihen, mistä he lastenlastensa kanssa keskustelevat. Jotkut haluavat lasten tutustuvan kansanperinteisiin, jotkut taas lukevat heille Raamattua. Isovanhempien omat kiinnostuksen kohteet vaikuttavat myös siihen, mitä taitoja he lapsenlapsilleen opettavat. Joku voi opettaa lapselle lauluja, toinen soittotaitoja, joku opettaa leipomaan, joku puolestaan käsityötaitoja. Jotkut isovanhemmat käyvät lastenlastensa kanssa metsäretkillä ja tutustuttavat lapset luontoon. (Ijäs 2004, 67-70.)

2.3.3 Isovanhempi tunnekasvattajana

Isovanhemmat voivat toimia myös tunnekasvattajina. Vaikka kasvatusta onkin ensisijaisesti vanhempien vastuulla, jää tunnekasvatusta puolella tilaa myös isovanhemmille. Isovanhempi kuuntelee lapsen huolia, osallistuu lapsen iloihin hetkiin, keskustelee hänen kanssaan, tukee ja ymmärtää. Turvallinen ilmapiiri antaa luvan ja tilan tunteille. Kun lapsella on paha olo, isovanhemman syli voi auttaa. (Ijäs 2004, 72-74.) Dieckmannin (2002, 116) mukaan keskusteluhetket isovanhempien kanssa ovat jo sinänsä tunnekasvatusta. Isovanhempien kautta lapsi tuntee olevansa tärkeä ja rakastettu sekä oppii itse rakastamaan muita.

Lapsi tarvitsee paljon myönteistä palautetta, jota isovanhempi voi antaa esimerkiksi kehumalla lasta ja antamalla tunnustusta lapsen hyvistä teoista. Tunnekasvatuksessa lapsella kehittyvät vuorovaikutustaidot ja kyky tunnistaa tunteita. Isovanhempi voi vaikuttaa suuresti näiden taitojen kehittymiseen. (Ijäs 2004, 72-74.)

2.3.4 Isovanhempi hengellisenä ja eettisenä kasvattajana

Isovanhemmat voivat toimia myös hengellisinä kasvattajina ja monien vanhempien mielestä onkin hyvä, että isovanhemmat opettavat lapsille hengellisiä asioita ja vastaavat lasten vaikeisiin kysymyksiin esimerkiksi Jumalasta ja kuolemasta. (Ijäs 2004, 75.) Isovanhempien tulee kuitenkin muistaa, että keskustellessaan lapsen kanssa uskontoa koskevista asioista heidän täytyy ottaa huomioon vanhempien näkemys asioista. Jos vanhemman ja isovanhemman lapselle opettamat hengelliset asiat ei ole yhtenäisiä, saattaa lapsi hämmentyä. (Dieckmann 2002, 145.) Isovanhempi voi tuoda hengellisen ulottuvuuden myös esimerkiksi juhlapyhiin erilaisten virsien, joululaulujen ja pyhiin liittyvien tapojen muodossa (Ijäs 2004, 92).

Eettisinä kasvattajina isovanhemmat voivat Dieckmannin (2002, 118-119) mukaan toimia toisinaan paremmin kuin lapsen omat vanhemmat. Lasten vanhempien mielipiteet esimerkiksi muista ihmisistä saattavat olla hyvinkin ehdottomia tai he saattavat leikillään esittää jonkin rasistisen kommentin, jonka lapsi ottaa tosisaan ja omaksuu ajattelutapaansa. Isovanhempien lievemmat ja tasapuolisemmat mielipiteet saattavat ohjata lapsia ajattelemaan asioita toisella tavalla kuin aikaisemmin.

2.3.5 Isovanhempi tapakasvattajana

Tapakasvatus on tärkeä osa isovanhemmuutta. Kaikki vanhemmat eivät korosta kasvatuksessaan tapojen opettamista, jolloin isovanhemmilla on mahdollisuus opettaa lapsille kohteliaisuutta ja hyviä tapoja. Lapset voivat oppia esimerkiksi kätelemään ja kiittämään. Isovanhemmat voivat käydä lastenlastensa kanssa paikoissa, joissa odotetaan hyviä käytöstapoja, eivätkä lapset uskalla käyttäytyä huonosti. Hyvistä käytöstavoista on lapselle hyötyä myös tulevaisuudessa, vaikka ne lapsena saattaisivatkin tuntua vähäpätöisiltä. Myös tapakasvatuksessa ensisijainen kasvatusvastuu on vanhemmilla, joten isovanhempien täytyy muistaa kunnioittaa vanhempien näkemystä. Kaikki isovanhemmat eivät pysty kuitenkaan toimimaan tapakasvattajina, sillä omalla käytöksellään he saattavat antaa lapselle huonoja käyttäytymismalleja. (Dieckmann 2002, 125-142.)

2.4 Uusisovanhemmuus

Vuonna 2005 uusperheiden osuus lapsiperheistä oli yhdeksän prosenttia. Vuonna 1990 vastaava luku oli seitsemän prosenttia. (Tilastokeskus 2007, 37.) Uusperheiden lisääntymisen takia useilla lapsilla on nykyään enemmän isovanhempia kuin ennen. Aikaisempien neljän isovanhemman lisäksi lapsella saattaa olla jopa neljää uutta isovanhempaa. (Ijäs 2004, 96.)

Uusperheen perustaminen koskettaa monia ihmisiä lapsista isovanhempiin. Tilanteeseen liittyy haasteita, sillä jokaisella on oma tapansa suhtautua uusperheen tilanteeseen. Vaikka omat tunteet ovat hyväksyttäviä, tulisi aikuisten kuitenkin huomioida se, miten he suhtautuvat lapsiin ja kohtelevat heitä. Lapset eivät välttämättä pysty muodostamaan tilanteesta kokonaiskuvaa eivätkä pysty ymmärtämään, miksi uusi isovanhempi kohtelee häntä toisin kuin muita lastenlapsiaan. Vaikka uudet lapsenlapset eivät olekaan välttämättä niin rakkaita kuin ne lapsenlapset, joiden kehitystä on päässyt läheltä seuraamaan, on lastenlasten kannalta korrektaa olla näyttämättä sitä. (Aukia & Manninen 1999, 210-211.)

Tilanne ei ole hankala ainoastaan uusille isovanhemmille, se koskettaa myös lapsen biologisia isovanhempia. Biologiset isovanhemmat saattavat pelätä uusien isovanhempien vievän heidän paikkansa lasten elämässä. (Mäkijärvi 1995, 77.) Uudet isovanhemmat eivät kuitenkaan syrjäytä biologisia isovanhempia, jos uusille ihmissuhteille annetaan tilaa. Mikäli lapsen ei anneta muodostaa uutta ihmissuhdetta, voi suhde biologisiin isovanhempiin vaikeutua. (Arajärvi 1995, 75.)

Uusissa isovanhempisuhteissa voi olla hyviäkin puolia. Uudet isovanhemmat voivat olla lapselle ja nuorelle luotettavia aikuisia, joille voi puhua asioista. Uusisovanhemmilla ei ole samanlaista kasvatusvelvollisuutta kuin biologisilla isovanhemmilla, jotka saattavat tulkita lapsen epäonnistumiset seurauksiksi omista kasvatusmenetelmistään. Siksi lapsen saattaa olla helpompi kertoa ongelmistaan ja epäonnistumisistaan uudelle isovanhemmalle, joka osaa ehkä suhtautua asioihin biologisia isovanhempia objektiivisemmin. (Aukia & Manninen 1999, 215.) Ne lapset, joiden biologiset isovanhemmat ovat kuolleet tai eivät ole osallisena lapsen elämässä, voivat saada uusperheen syntymisen seurauksena ensimmäisen todelli-

sen isovanhempansa. Lapsi saa tällöin mahdollisuuden tuntea sellaista hellyyttä ja rakkautta, jollaisesta on aikaisemmin jäänyt paitsi. (Dieckmann 2002, 159.)

Uusia isovanhempisuhteita syntyy myös silloin, kun isovanhemmat eroavat ja muodostavat uusia liittoja (Ijäs 2004, 50). Tilastokeskuksen (2007, 77-78) mukaan vuonna 2005 10-12 – vuotiaiden lasten isovanhemmista noin 23 prosenttia asui eri osoitteissa. Äidin puoleiset isovanhemmat olivat eronneet keskimäärin enemmän kuin isän puoleiset isovanhemmat. Mitä pienempi lapsi oli kyseessä, sitä todennäköisempää olivat isovanhempien erot.

2.5 Varamummo ja -vaaritoiminta

Kaikilla ikääntyvillä ihmisillä ei ole mahdollisuutta tulla isovanhemmiksi, vaikka he sitä toivoisivatkin. Joillain taas lastenlapset asuvat kaukana ja tapaamiset ovat sen vuoksi vähäisiä. Näille ikäihmisille varamummo ja -vaari -toiminta voi olla mahdollisuus toteuttaa omaa isovanhemmuuttaan. (Ijäs 2006, 55.) Varamummo ja -vaari -toiminta on vapaaehtoistyötä, jossa ikääntyvät ihmiset voivat toimia luotettavina aikuisina, jotka haluavat olla läsnä lapsille näiden arjessa. He haluavat antaa lapsille aikaa sekä kuunnella, tukea ja rohkaista heitä. (Kylämummi ja -vaari -toiminta vahvistaa sukupolvien yhteyttä 2007.)

Varamummoksi ja -vaariksi pääsee esimerkiksi erilaisten järjestöjen, kuten Mannerheimin Lastensuojeluliiton, kautta. Mannerheimin Lastensuojeluliitto järjestää Kylämummi ja -vaari -toimintaa eri paikallisyhdistyksissä. (Kylämummi ja -vaari -toiminta vahvistaa sukupolvien yhteyttä 2007.) Varamummoksi ja -vaariksi voi lähteä myös itsenäisesti (Varjo 2005, 13). Varamummoja ja -vaareja kaivataan esimerkiksi päiväkodeissa, kouluissa ja erilaisissa harrastusryhmissä hoitamaan isovanhemman tehtävää, ohjaamaan lapsia, välittämään perinteitä, leikkimään, lukemaan ja auttamaan läksyjen teossa (Ijäs 2006, 55). Toiminnan tavoitteina on tarjota lapsille mahdollisuus viettää aikaa aikuisen kanssa, siirtää kulttuuriperintöä ja lisätä sukupolvien välistä myönteistä vuorovaikutusta (Varjo 2005, 14). Mannerheimin Lastensuojeluliitto (2007) lisää tavoitteisiin hyvän lapsuuden tukemisen sekä yhteisöllisyyden ja yhteisvastuullisuuden lisäämisen. Lisäksi varamum-

mo ja –vaari –toiminta antaa ikääntyville mahdollisuuden tehdä antoisaa vapaaehtoistyötä.

3 LAPSEN ODOTUKSET ISOVANHEMMALTAAN

Lapsenlapsi odottaa isovanhemmaltaan monenlaisia asioita. Jokaisella lapsella on omat odotuksensa siitä, millaisia juuri hänen isovanhempiensa tulisi olla. On kuitenkin olemassa tietyt yleiset vaatimukset, jotka toistuvat lasten odotuksissa. Näitä ovat odotukset

- rakkaudesta, hellyydestä ja hyväksynnästä
- turvallisuudesta
- kuulluksi tulemisesta
- ystävydestä
- omien juuriensa selvittämisestä
- sekä arvomaailman tukipilarina toimimisesta. (Malmberg 1994, 41-54.)

3.1 Lapsen odotus rakkaudesta, hellyydestä ja hyväksynnästä

Lapselle on tärkeää, että hänet hyväksytään omana itsenään. Isovanhemmat voivatkin lujittaa lapsen itsetuntoa ja auttaa häntä hyväksymään itsensä. Terveen itsetunnon kehittymiseen vaikuttaa esimerkiksi tieto siitä, että ei tarvitse olla tietynlainen ollakseen rakastettu ja ettei rakkaus ole jotain, joka pitää ansaita. Isovanhemman tulee löytää lapsenlapsestaan positiivisia puolia ja olla puuttumatta negatiivisiin puoliin liiaksi. Vaikka lapsenlapsi ei olisi yhtä kiinnostunut tekniikasta kuin isoisa tai yhtä hyvä käsitoissa kuin isoäiti, lapsella on monia hyviä taitoja ja kiinnostuksen kohteita, jotka isovanhempien tulisi huomioida. Lapsi tarvitsee tun-

nustusta hyvistä teoistaan oppiakseen uskomaan omiin kykyihinsä. Lapsen tulee tietää, että hänellä on oikeus epäonnistua ilman pelkoa ihmissuhteiden päättymisestä. Lapsi odottaa, että isovanhempi välittää, kannustaa ja rohkaisee häntä ja luottaa häneen. (Malmberg 1994, 41-43.)

3.2 Lapsen odotus turvallisuudesta

Lapsi hakee turvaa aikuisista. Isovanhemmat osaavat luoda lapselle turvallisuuden tunteen. Tunteakseen olonsa turvalliseksi lapsi tarvitsee lähelleen ihmisen, jolla on hänelle aikaa ja jonka läsnäolossa kiteytyvät seuraavat kolme seikkaa: tuttuus, toistuvuus ja jatkuvuus. Isovanhemmalla on aikaa lapselle ja hän on lapselle tuttu. Vaikka isovanhempien läsnäolo ei olisi jatkuvaa, tietous isovanhemman olemassaolosta luo lapselle turvaa ja pysyvyyttä. Isovanhempien koti on paikka, johon lapsi on aina tervetullut ja jossa lapsen fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin kiinnitetään huomiota. Siellä lapsen toiveet ja tarpeet ovat etusijalla ja hän saa nauttia isovanhempiensa jakamattomasta huomiosta. Asioiden pysyvyys luo lapselle turvaa. Isovanhempien kodissa turvallisuutta luovat tutut ruoat, leikit, satukirjat, tuoksut ja tavarat sekä tutut isovanhemmat. Kun lapsi kokee turvattomuutta omassa kodissaan esimerkiksi vanhempien riidellessä, on hänelle tärkeää tietää, että isovanhemmat ovat hänen tukena. (Malmberg 1994, 43-45.)

3.3 Lapsen odotus kuuntelemisesta

Lapsi kaipaa vierelleen aikuista, jolla on aikaa kuunnella häntä ja joka keskittyy kuuntelemiseen. Isovanhemmilla on malttia keskittyä kuuntelemiseen ja he pystyvät ymmärtämään viestit lapsen sanojen takaakin. Isovanhemmilla on taito kuunnella lasta keskeyttämättä ja vastata hänen kysymyksiinsä. Isovanhempi suhtautuu vakavasti ja aktiivisesti kuuntelemiseen luoden lapselle sellaisen olon, että hänen sanoillaan on merkitystä. Lapsi voi oppia myös itse kuuntelemisen taidon havainnoidessaan isovanhempaansa kommunikoinnin aikana. Samalla hän oppii myös puhumaan asioistaan. Nämä ovat olennaisia asioita lapsen terveen itsetunnon kehittymisen kannalta. (Malmberg 1994, 45-46.)

Aikuisten tulisi muistaa, että myös lapsilla on vapaus omiin mielipiteisiinsä, eikä heidän ole pakko olla samaa mieltä vanhempiensa tai isovanhempiensa kanssa. Mielipiteistä kannattaa kuitenkin keskustella. Keskustelemalla omista näkemyksistään ja ottamalla kantaa asioihin aikuinen opettaa lapselle keskustelutaitoa. Nykyään kunnan keskusteluja ei perheissä välttämättä ehdi syntyä kiireiden vuoksi, tällöin isovanhemmasta saattaakin muodostua lapselle keskustelukumppani. (Malmberg 1994, 46-47.)

3.4 Lapsen odotus ystävästä

Isovanhempi voi olla lapsen ystävä, johon tämä voi luottaa sataprosenttisesti ja jolle voi kertoa asioita, joita ei välttämättä voi kertoa vanhemmilleen. Pienemmille lapsille ystävyys isovanhemman kanssa tarkoittaa lähinnä leikkitoveruutta kun taas isommille lapsille isovanhempi voi ystävänsä olla henkilö, jonka seurassa lapsi voi olla oma itsensä ja uskaltaa ajatella asioita ääneen. Etenkin murrosikäiset lapset saattavat olla kipeästi aikuisen ystävänsä tarpeessa, jos suhde omiin vanhempiin on vaikea. Ystävyys isovanhemman kanssa saattaa auttaa koko perhettä, kun lapsi pääsee purkamaan tunteitaan luotettavalle aikuiselle, eikä patoa niitä sisälleen. Isovanhemman ja lapsen välinen ystävyyssuhde tuottaa iloa myös isovanhemmalle. Isovanhempi saa nauttia lapsen kanssa vietetystä ajasta ja lapsen kasvaessa isovanhempi saattaa tuntea haikeutta kun lapsi hakeutuukin oman ikäistensä seuraan. (Malmberg 1994, 47-49.)

3.5 Lapsen odotus juurien selvittämisestä ja arvomaailman tukipilarina toimimisesta

Isovanhempi voi auttaa lasta selvittämään omaa sukutaustaansa. Lapsi oppii tuntemaan sukuaan ja ymmärtää olevansa osa suurempaa perheyksikköä. Tämä saa lapsen tuntemaan, että hän kuuluu johonkin, että hänellä on juuret. Isovanhempi voi auttaa lasta kertomalla tarinoita suvun vaiheista, perinteistä ja rituaaleista. Lapsi ei kuitenkaan välttämättä ole pienenä kiinnostunut kuuntelemaan tarinoita ihmisistä, joita ei ole koskaan tavannutkaan. Tällöin isovanhempi voi tallettaa tarinat esimerkiksi valokuvien ja nauhoitusten muodossa, jolloin lapsella on mahdollisuus vartuttuaan tutustua juuriinsa. (Malmberg 1994, 51-53.)

Kasvaakseen tasapainoiseksi aikuiseksi lapsi tarvitsee aikuisia, jotka opastavat häntä oikeisiin valintoihin elämässä. Isovanhempi voi opettaa lapselle oikean ja väärän sekä hyvän ja pahan välisen eron. Hän voi myös opettaa lapselle, että jokaisen tulee vastata omista teoistaan, ja että jokainen on itsensä lisäksi vastuussa myös muista. Muuttuvassa maailmassa isovanhemmat saattavat joutua valitsemaan, mitkä heidän arvoistaan ovat olennaisia tämän päivän lapselle. (Malmberg 1994, 54-58.)

4 LAPSEN KEHITYS KESKILAPSUUDESSA

Keskilapsuus-käsitteellä tarkoitetaan 7-12 vuoden ikävaihetta. Keskilapsuuden vaihe on aikaa, jolloin lapsi luo pohjan tulevaisuudelleen, minäkuvalleen ja itse-tunnon. Lapsi itsenäistyy ja oppii selviytymään yksin monissa tilanteissa. Vaarana kuitenkin on, että lapsi jätetään yksin, vaikka hän edelleen kaipaisi aikuisten läsnäoloa ja tukea. (Kinnunen 2001, 7.) Pulkkinen (2002, 106-117) korostaa keskilapsuuden kehitysvaiheessa lapsen fyysistä, älyllistä, sosiaalista ja moraalista kehitystä sekä kädentaitojen kehittymistä.

4.1 Fyysinen ja älyllinen kehitys

Fyysinen kasvu on keskilapsuutta elävän lapsen näkyvin kehityspiirre. 7-12 – vuotiaissa lapsissa fyysisen kasvun eriaikaisuus näkyy selvästi esimerkiksi pituuskasvussa ja sukukypsyyteen liittyvien ulkoisten tunnusmerkkien kehityksessä. Keskilapsuudessa voimistuvat myös liikuntataitojen kehittyminen sekä oman kehön hallinta. Aikuinen voi tukea lasta tämän fyysisessä kehityksessä kannustamalla esimerkiksi liikunnallisuuteen ja terveellisiin elämäntapoihin lapsen omista tarpeista ja lähtökohdista käsin. Fyysinen kehitys on perusta lapsen terveelle elämälle ja lisäksi se on keskeistä lapsen minäkuvan muodostumiselle ja itsensä arvostamiselle. (Pulkkinen 2002, 106-108.)

Lapsen ajattelu alkaa keskilapsuudessa kehittyä konkreettisesta ajattelusta abstraktimpaan suuntaan. Toisaalta lapsi opettelee asioita ulkolukuna kokonaiskuvan hahmottamisen sijaan esimerkiksi kokeeseen lukiessaan. Toisaalta lapsi taas pystyy ajattelemaan käsitteitä, kuten turvallinen vanhemmuus, konkreettista ajattelua syvällisemmin. Loogisen ajattelun kehitys edistää lapsen kykyä opiskella. Koska älyllinen kehitys liittyy tiiviisti koulumaailmaan, tulisi kouluissa huomioida lasten kehitystaso ja suunnitella opetus sen mukaan. Perheessä vallitseva myönteinen ilmapiiri, avoimuus ja luottamus edistävät lapsen älyllistä kehitystä. (Pulkkinen 2002, 108-110.)

4.2 Moraalinen ja sosiaalinen kehitys

Moraalinen kehitys on yksi keskeisistä keskilapsuuden kehitystehtävistä (Pulkkinen 2002, 114). Lapsen sisäistämät moraaliset normit ja säännöt sekä lapsen käsitys hyvästä ja pahasta sekä oikeasta ja väärästä ohjaavat lapsen sosiaalista kanssakäymistä ja suhtautumista muihin ihmisiin (Kinnunen 2001, 35). Moraalinen kehitys on kaksivaiheinen. Ensimmäisessä vaiheessa lapsi omaksuu moraaliset rajoitukset. Toisessa vaiheessa lapsen moraalinen suhteellisuuden taju kehittyy ja lapsi ymmärtää, että säännöistä voidaan sopia. (Pulkkinen 2002, 114.) Näitä vaiheita voidaan kutsua myös sääntö- ja sopimusmoraalin vaiheiksi (Kinnunen 2001, 36-37). Lapsen moraalinen kehitys edellyttää vuorovaikutusta ympäristön kanssa,

keskustelut aikuisten kanssa auttavat lasta tämän moraalisisessa kehityksessä. Myös aikuisten antama moraalinen esimerkki vaikuttaa lapsen moraaliseen kehitykseen. Aikuisen tulee tukea lasta näkemään asioita muiden kannalta ja kannustaa toimimaan muiden lasten kanssa. (Pulkkinen 2002, 115.)

Keskilapsuudessa lapsen ystäväpiirin merkitys kasvaa. Lapsi tarvitsee yhteisön, jossa hän tuntee olevansa tärkeä ja johon hän tuntee kuuluvansa. Toimiessaan yhteisössä lapsi oppii käsittelemään ja jakamaan omia tunteitaan ja ymmärtämään muiden tunteita sekä ottamaan muiden tarpeet huomioon. Keskilapsuuden sosiaalisessa kehityksessä on luonnollista, että lapsi hakeutuu samaa sukupuolta olevien ystävien seuraan, jolloin hänen sukupuoliroolinsa kehittyy. Lapselle täytyy antaa mahdollisuus olla myös yksin, jolloin hän pystyy käsittelemään henkilökohtaisia tunteitaan ja ajatuksiaan. Aikuisen tulee olla lapsen tavoitettavissa tämän ollessa sekä yksin että ryhmässä. (Pulkkinen 2002, 112-113.)

4.3 Kädentaitojen kehittyminen

Lapsi oppii käden taitoja jäljittelemällä aikuisten toimintaa. Lapsi saa itseluottamusta siitä, että hän osaa tehdä asioita käsillään ja jokainen uusi taito lisää lapsen itsenäisyyttä. Lapsi ei kuitenkaan voi olla kaikessa hyvä ja sen ymmärtäminen saattaa aiheuttaa lapselle alemmuuden tunnetta. Aikuisen tulee antaa lapselle kiitosta ja tunnustusta tämän onnistumisista ja kannustaa lasta tämän vahvoissa taidoissa. Lapselle tulisi myös opettaa, ettei kaikessa pidä olla hyvä, ja että vahvoilla taidoilla voi kompensoida heikompia taitoja. (Pulkkinen 2002, 117.)

5 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksemme tavoitteena on saada tietoa tämän päivän isovanhemmista sekä siitä, millaisia asioita lapset isovanhemmiltaan odottavat. Tutkimustuloksista saatu tietoa voidaan hyödyntää lasten kanssa tehtävässä työssä, esimerkiksi päivähoidossa, lastensuojelussa ja perhetyössä. Kun tiedetään, millainen rooli isovan-

hemmalla on lapsen elämässä, voidaan se lasten kanssa tehtävässä työssä huomioida joko lapsen kasvua ja kehitystä tukevana tai hankaloittavana tekijänä.

Ensimmäiseksi päätutkimuskysymykseksi tutkimuksessamme muodostuu:

Millaisia tämän päivän isovanhemmat ovat lasten kuvaamina?

Alakysymyksiksi muodostuvat:

Millaisia muotokuvia tämän päivän isovanhemmilla on?

Millaisia tehtäviä tämän päivän isovanhemmilla on?

Toiseksi päätutkimuskysymykseksi tutkimuksessamme muodostuu:

Millaisia asioita lapset odottavat isovanhemmiltaan?

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

6.1 Osallistujat

Olimme tutkimuksessamme kiinnostuneet saamaan tietoa tämän päivän isovanhemmista lasten näkökulmasta. Halusimme osallistujien olevan alakouluikäisiä ja lopulta valitsimme tutkimuksemme osallistujiksi viidennen luokan oppilaat, sillä oletimme, että viidesluokkalaiset pystyvät kirjoittamaan tekstiä ja pohtimaan monipuolisesti isovanhempiaan. Löysimme osallistujat siten, että otimme sähköpostitse yhteyttä neljään viidennen luokan opettajaan ja tiedustelimme halukkuutta osallistua tutkimukseemme. Opettajien yhteystiedot löysimme internetistä. Osallistujajoukko koostui vain yhden luokan oppilaista, sillä arvelimme yhden luokan oppilailta saadun aineiston olevan riittävä tutkimustamme varten. Päätimme valita sen luokan, jonka opettaja ensimmäisenä vastaisi sähköpostiimme ja lopulta

valitsimme osallistujajoukoksemme yhden eteläsuomalaisen peruskoulun viiden luokan.

Tutkimuslupien hankinnan aloitimme soittamalla kyseisen kunnan koulutoimeen. Koulutoimen johtaja kertoi, että koulun rehtorin lupa riittäisi, koska tutkimuksemme aihe ei kohdistu kouluinstituutioon vaan yksittäiseen koululuokkaan. Lähetimme koulun rehtorille sähköpostitse tietoa tutkimuksestamme ja pyysimme alustavaa lupaa toteuttaa tutkimus. Hänen vastattuaan myöntävästi lähetimme lupahakemuksen (liite 1) sähköpostitse. Rehtorin lisäksi tarvitsimme tutkimuslupan lasten vanhemmilta, koska lapset olivat alaikäisiä. Toimitimme tutkimuslupalomakkeet (liite 2) luokan opettajalle kahta viikkoa ennen varsinaista aineistonkeruuta. Lupalapuissa oli mainittu, että mikäli lapsi ei saisi lupaa osallistua, hän kirjoittaisi aineen kuitenkin yhdessä muiden kanssa, mutta saisi pitää aineen itsellään. Näin kaikki lapset saivat kirjoittaa isovanhemmastaan, eikä kukaan tuntisi oloaan ulkopuoliseksi.

Omassa tutkimuksessamme halusimme kerätä monipuolisen ja suhteellisen laajan aineiston, jolloin valitsimme osallistujajoukoksi koululuokan. Koululuokan avulla saimme suurehkon aineiston nopeasti. Oppilaita luokassa oli 18, joista 14 osallistui tutkimukseen. Sukupuolijakauma oli luokassa tasainen. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston koko vaihtelee ja joissain tutkimuksissa aineisto koostuu yhdestä haastattelusta, joissain taas joukosta yksilöhaastatteluja. Aineiston kokoon vaikuttaa sen keräämiseen käytettävissä oleva aika. Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tekemään yleistyksiä, joten aineiston koko ei määräydy sen mukaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 174-176.)

6.2 Tutkimusmenetelmä ja aineiston hankinta

Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus määrittyy eri tunnusmerkkien avulla. Näitä tunnusmerkkejä ovat esimerkiksi aineistonkeruumenetelmä, tutkittavien näkökulma, harkinnanvarainen otanta sekä aineistolähtöinen analyysi. Laadullisessa tutkimuksessa kerätystä aineistosta saadut tutkimustulokset ovat aikaan ja paikkaan sidottuja, tietyn ihmisen tai ryhmän kokemuksia ja näkemyksiä asioista, eikä niitä

näin ollen voi yleistää koskemaan suurempaa joukkoa. Koska laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tekemään yleistyksiä, tutkijat valitsevat osallistujiksi tietyn ryhmän eli käyttävät harkinnanvaraista otantaa. Osallistujien määrällä ei ole koviinkaan suurta merkitystä laadullista tutkimusta tehtäessä, kunhan aineisto on riittävä tutkimuksen kannalta. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijoilla ei myöskään ole ennako-oletuksia eli hypoteeseja vaan tutkittavat ilmiöt nousevat esiin kerätyistä aineistosta. Toisaalta tutkijoilla on usein jonkinlainen ennakkokäsitys tutkimusaiheestaan ja se on hyvä ottaa huomioon tutkimusprosessin aikana. (Eskola & Suoranta 1998, 15-63.)

Edellä esitetyt laadullisen tutkimuksen tunnusmerkit löytyvät myös omasta tutkimuksestamme. Käyttämämme aineistonkeruumenetelmä oli laadullinen ja olimme kiinnostuneet osallistujien eli viidennen luokan oppilaiden näkemyksistä. Valitsimme tutkimuksen mahdollisiksi osallistujiksi neljä luokkaa, joista valitsimme yhden lopulliseksi osallistujajoukoksi. Saamamme aineiston analysoimme aineistolähtöisesti, emmekä tehneet yleistyksiä koskemaan koko osallistujajoukon ikäluokkaa. Meillä ei myöskään ollut aiheesta hypoteeseja, joita olisimme yrittäneet osoittaa tosiksi, tosin molempien omat kokemukset isovanhemmista vaikuttivat siihen, että pidimme aihetta mielenkiintoisena ja halusimme tutkia sitä millaisina tämän päivän lapset kokevat isovanhempansa ja mitä he isovanhemmiltaan odottavat.

Tutkimuksessamme lähestymistapa oli narratiivinen. Hirsjärven ym. (2007, 213-214) mukaan narratiivi on kertomus, tarina tai selvitys tapahtumien kulusta ja narratiivisessa lähestymistavassa ajatellaan kertomusten olevan tapa ymmärtää omaa elämää ja sen merkityksellisyttä. Kertomukset toimivat tiedon tuottajina ja välittäjinä, ja kertojana toimiva ihminen päättää itse kertomuksensa sisällöstä. Kertomukset voivat olla ihmisen koko elämää koskevia tai ne voivat käsitellä tiettyä teemaa. Omassa tutkimuksessamme pyysimme lapsia käsittelemään aineissaan tiettyjä teemoja eli mielikuvia omista isovanhemmistaan sekä odotuksia, joita he isovanhempiinsa kohdistavat. Teeman puitteissa lapset saivat kirjoittaa heille tärkeistä asioista. Narratiivisuus on ihmisille ominainen tapa jäsentää heidän todellisuuttaan (Eskola & Suoranta 1998, 22). Valitsimme tutkimusotteeksemme narra-

tiivisuuden, sillä ajattelimme, että lasten olisi helppo käsitellä aihetta narraation kautta. Toisena vaihtoehtonamme olisi ollut haastatella lapsia. Emme kuitenkaan katsoneet sitä hyväksi ratkaisuksi, sillä haastattelutilanne olisi voinut olla lapsille uusi kokemus ja se olisi voinut aiheuttaa heille jännitystä ja hämmennystä. Tällöin lasten olisi ehkä ollut vaikeampi tuoda esiin todellisia ajatuksiaan.

Aineiston hankinta tapahtui syysloman jälkeisellä viikolla ja käytimme aineistonkeruumenetelmänä ainekirjoitusta. Olimme sopineet opettajan kanssa, että saisimme yhdestä koulupäivästä kaksi aamupäivän tuntia käyttöömmme aineistonkeruuta varten. Pidimme luokalle lyhyen alustuksen, jossa kerroimme tutkimuksestamme ja pyysimme heiltä apua. Alustuksen tarkoituksena oli myös motivoida lapsia pohtimaan isovanhempiaan ja kertomaan siitä meille. Vastailimme lasten esittämiin kysymyksiin ja annoimme heille kirjoitusohjeet. Tarkoituksena oli, että ohjeistus olisi mahdollisimman avoin, jolloin lapset voisivat kirjoittaa heille itselleen tärkeistä asioista. Pyysimme lapsia pohtimaan aineissaan ulkonäköseikkojen sijaan sitä, mitä he tekivät isovanhempiensa kanssa. Mikäli lapsella ei ollut isovanhempia, pyysimme lapsia muistelemaan heitä tai kirjoittamaan muusta lapselle läheisestä isovanhempihahmosta. Mikäli lapsi ei muistanut omia isovanhempiaan, eikä hänellä ollut muita läheisiä isovanhempihahmoja, sai lapsi kirjoittaa siitä, millaisen isovanhemman hän haluaisi. Pyysimme lapsia kirjoittamaan aineet nimettöminä ja kerroimme heille, ettei aineita lue kukaan muu kuin me. Toivoimme, että aineesta kävisi ilmi, onko kirjoittaja tyttö vai poika. Aineen sai otsikoida itse, mutta annoimme lapsille muutaman valmiin otsikon (liite 3) helpottamaan aineen aloitusta. Olimme itse läsnä luokassa koko aineiden kirjoitusajan, jolloin pysyimme vastaamaan lapsille heränneisiin kysymyksiin. Aineiden valmistuttua kiitimme lapsia ja annoimme kiitokseksi vaivannäöstä heille pienet palkkiot. Mietimme, onko eettisesti oikein palkita lapset tutkimukseen osallistumisesta. Mäkinen (2006, 88) mukaan osallistujien palkitseminen on aivan kohtuullista, kunhan sitä ei käytetä tutkimukseen osallistumisen houkuttimena. Emme siis olleet toimineet eettisesti arveluttavasti, sillä emme olleet kertoneet lapsille palkinnosta etukäteen.

6.3 Aineiston käsittely ja analysointi

Aineiston käsittely alkaa siitä, että tutkija päättää mikä häntä aineistossa kiinnostaa. Sen jälkeen tutkija käy aineistoa läpi ja merkitsee häntä kiinnostavat asiat esimerkiksi koodaamalla. Koodaminen voi tapahtua tutkijan parhaaksi näkemällä tavalla. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 94-95.) Omassa tutkimuksessamme aloitimme aineiston käsittelyn lukemalla aineet läpi. Valitsimme jokaiselle tutkimuksemme alakysymyksen teemalle tietyn värin, jolla alleviivasimme teemaan liittyvät asiat aineistosta. Valitsimme lisäksi tietyn värin kuvaamaan aineistosta mahdollisesti nousevia uusia teemoja. Kirjoitimme aineet sähköiseen muotoon helpottaaksemme aineiston analyysin tekoa.

Käytimme analysoinnissamme sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi on menettelytapa, jonka avulla voidaan analysoida dokumentteja objektiivisesti ja systemaattisesti. Sisällönanalyysi on tekstianalyysia, jonka avulla pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105.)

Narratiivisen aineiston analyysi eroaa muiden tutkimusmenetelmien analyysista, sillä narratiivista aineistoa ei voi tiivistää numeroiksi eikä kategorioiksi, vaan sen jatkokäsittely vaatii tulkintaa (Heikkinen 2001, 122). Polkinghornen (1995) jaottelee Heikkisen mukaan narratiivisen aineiston käsittelytavan kahteen kategoriin: narratiivien analyysi ja narratiivinen analyysi. Narratiivien analyysissa kertomukset luokitellaan erillisiin luokkiin esimerkiksi metaforien, tapaustyyppien tai kategorioiden avulla. Narratiivisessa analyysissa keskitytään uuden kertomuksen tuottamiseen kerätyn aineiston pohjalta eli tehdään uusi kertomus, jossa tuodaan esiin aineistosta nousseita keskeisiä teemoja. (Heikkinen 2001, 122.) Omassa tutkimuksessamme käytimme narratiivien analyysia ja luokittelimme aineistosta nousseita teemoja tiettyihin ryhmiin.

Laadullisessa tutkimuksessa saadun aineiston analysoinnissa voidaan käyttää esimerkiksi teemoittelua ja tyypittelyä. Teemoittelussa keskitytään teeman sisältöön ja tyypittelyssä aineiston teemoista nostetaan esiin tiettyjä tyyppisiä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 95.) Omassa tutkimuksessamme käytimme analysoinnissa tee-

moittelua. Analyysissa käytetyt teemat sisälsivät lasten kuvauksia isovanhemmis-
taan, heidän yhteisistä tekemisistään sekä lasten isovanhempiin kohdistamista
odotuksista. Analyysissa käytettyjen teemojen pohjalta muodostimme isovanhem-
pien muotokuvia kuvaavia tyyppejä. Nämä tyytit esittelemme johtopäätöksissä.

6.4 Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden kriteereinä voidaan pitää esimerkiksi
uskottavuutta, siirrettävyyttä, varmuutta sekä vahvistettavuutta (Holloway &
Wheeler 1996, Tuomen & Sarajärven 2002, 134-137 mukaan). Uskottavuudella
tarkoitetaan sitä vastaako tutkijoiden käsitykset ja tulkinnat tutkittavien käsityksiä
ja tulkintoja (Eskola & Suoranta 1998, 211). Omassa tutkimuksessamme uskotta-
vuus tarkoitti sitä, vastasivatko meidän käsityksemme isovanhemmasta lasten kä-
sityksiä. Aineiston hankintatilanteessa pyrimme varmistamaan käsitysten yhden-
mukaisuuden pitämämme alustuksen avulla. Siirrettävyydellä tarkoitetaan sitä,
voiko tutkimustuloksia siirtää tutkimuskontekstin ulkopuolelle tekemättä yleistyk-
siä (Eskola & Suoranta 1998, 211). Tutkimuksestamme saatua tietoa ei luultavasti
voi siirtää tutkimuskontekstin ulkopuolelle, sillä opinnäytetyönä tehty tutkimus on
liian suppea.

Varmuudella tarkoitetaan sitä, että tutkijat ottavat huomioon omat ennakko-
oletuksensa tutkimusta tehdessään. (Eskola & Suoranta 1998, 212). Omassa tut-
kimuksessamme mahdollisesti vaikuttaneet ennakko-oletukset liittyivät itse aihee-
seen, osallistujiin sekä aineistonhankintatilanteeseen. Etenkin osallistujiin ja ai-
neistonhankintatilanteeseen liittyviä oletuksia pohdimme etukäteen ja pyrimme
varautumaan erilaisiin tilanteisiin. Vahvistettavuudella tarkoitetaan sitä, että tutki-
jat esittävät päätelmänsä tutkimuksessa niin yksityiskohtaisesti, että niitä pysty-
tään seuraamaan ja arvioimaan (Parkkila, Välimäki & Routasalo 2000, Tuomen &
Sarajärven 2002, 137 mukaan). Omassa tutkimuksessamme pyrimme esittämään
tekemämme ratkaisut ja päätelmät mahdollisimman selkeästi.

Tutkimuksessamme luotettavuutta lisäsi tilanteeseen sopivan tutkimusmenetelmän
käyttö. Lasten on yleensä helpompi kirjoittaa ajatuksistaan ja tunteistaan kuin pu-

hua niistä tuntemattoman ihmisen kanssa, joten tutkimuksen lähestymistapana käytetty narratiivisuus soveltui hyvin osallistujille. Lisäksi aineiden kirjoittaminen nimettömänä saattoi vaikuttaa aineiden sisältöön luotettavuutta lisäävänä tekijänä. Luotettavuuteen vaikutti positiivisesti myös se, että lapset olivat hyvin motivoituneita osallistumaan tutkimukseemme. Tutkimuksemme luotettavuutta lisäsi myös se, että tutkijoita oli kaksi, sillä pystyimme keskustelemaan näkemyksistämme ja pystyimme siten mielestämme käsittelemään aineistoamme laajemmin.

Tutkimustilanne voi vaikuttaa paljon tutkimuksen luotettavuuteen. Tutussa tilanteessa ihmiset käyttäytyvät suhteellisen vakiintuneella tavalla, mutta pienetkin muutokset voivat vaikuttaa ihmisten käyttäytymiseen. (Mäkinen 2006, 116.)

Omassa tutkimuksessamme läsnäolomme aineistonkeruutilanteessa saattoi vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen. Läsnäolomme saattoi lisätä lasten jännitystä jo heille ennestään erikoisessa tilanteessa. Toisaalta jännitys saattoi vaikuttaa myös siten, että lapset keskittyivät kirjoittamiseen. Jännitystä saattoi toisaalta vähentää se, että lapset saivat kirjoittaa aineet heille tutussa kotiluokassa. Aineiden valmistuttua lapset antoivat ne suoraan meille ilman välikäsiä, mikä lisäsi tutkimuksen luottamuksellisuutta.

6.5 Tutkimuksen eettisyys

Lasten osallistuminen tutkimukseen aiheuttaa tutkijoille monia haasteita. Lapsia ei kuitenkaan tulisi sulkea tutkimuksen ulkopuolelle, sillä silloin heitä koskevat epäkohdat jäävät helposti selvittämättä. (Mäkinen 2006, 64.) Lapsilla on oikeus tulla kuulluksi ja nähdyksi omilla ehdoillaan. Lasten osallistuminen tutkimukseen on tällöin perusteltua paitsi kulttuurin, lääketieteen ja yhteiskunnan näkökulmasta myös lasten omasta näkökulmasta. (Kuula 2006, 147.)

Lapset kuuluvat suojeltavaan erityisryhmään, eikä heillä ole täysivaltaista itsemääräämisoikeutta päättää osallistumisestaan tutkimukseen. Lasten osallistumiseen vaaditaan huoltajan lupa, koska lasten ei katsota olevan päteviä tekemään päätöstä osallistumisesta. (Kuula 2006, 147.) Vaikka huoltajat antaisivat lapselle luvan osallistua, tutkimusta ei kuitenkaan saa tehdä mikäli lapsi itse sitä vastustaa

(Mäkinen 2006, 65). Olimme omassa tutkimuksessamme valmistautuneet siihen, että joku lapsista ei haluaisi osallistua aineen kirjoittamiseen. Tällöin lapsen ei olisi tarvinnut kirjoittaa ainetta, vaikka lupa vanhemmilta jo olisikin. Emme kuitenkaan mainostaneet asiaa, sillä kaikki lapset tuntuivat olevan innokkaita osallistumaan. Yksi lapsista olisi ollut innokas antamaan kirjoittamansa aineen käyttöömmee, mutta emme voineet ottaa hänen ainettaan vastaan, sillä lapsi oli unohtanut palauttaa meille lupalapun vanhemmiltaan.

Yhden eettisen ongelmakohdan lapsia tutkittaessa saattavat aiheuttaa heidän huoltajansa. Huoltajat saattavat evätä lapselta mahdollisuuden osallistua tutkimukseen suojelunhalun tai epäkohtien peittelyn nimissä. (Mäkinen 2006, 65.) Kieltäessään lasta osallistumasta huoltajat saattavat unohtaa kysyä lapsen mielipidettä asiaan tai olla välittämättä siitä (Kuula 2006, 151).

Lasten ollessa tutkimuksen kohteena on tutkijoiden mietittävä, miten lapsia informoidaan tulevasta tutkimuksesta (Mäkinen 2006, 65). Informointi tulee suunnitella osallistujille sopivaksi ja lapsia kannattaa informoida erilailla kuin heidän huoltajiaan. Huoltajille täytyy antaa tutkimuksesta kirjallinen dokumentti kun taas lasten informointi suunnitellaan vastaamaan näiden kehitystasoa. Apuna lasten informoimisessa voi suullisen esityksen tukena käyttää esimerkiksi kuvia ja kertomuksia. (Kuula 2006, 150-151.) Omaa tutkimusta tehdessämme mietimme ennen informoimista, pitäisikö meidän antaa lapsille jonkinlainen kirjallinen ohjeistus aineiston keruusta. Päädyimme kuitenkin antamaan ohjeistuksen ainoastaan suullisesti, etteivät lapset tukeutuisi kirjalliseen ohjeistukseen liikaa vaan kirjoittaisivat juuri heille tärkeistä asioista. Lisäksi päätöstämme tuki se, että olimme testanneet kirjallisen ohjeistuksen antamista kahdella neljäsluokkalaisella lapsella. Pyysimme heitä kirjoittamaan aineen isovanhemmastaan ja annoimme heille muutamia valmiita kysymyksiä helpottamaan kirjoittamista. Aineistoa lukiessamme huomasimme lasten vastanneen ainoastaan valmiisiin kysymyksiin.

Yhtenä tärkeänä osana tutkimusetiikkaa on tutkittavan anonymiteetin turvaaminen. Anonymisoinnista on tutkittavien lisäksi etua myös tutkijalle. Tutkija pystyy anonymisoinnin avulla tutkimaan arkoja asioita ilman, että siitä on haittaa tutkit-

taville. Lisäksi anonymiteetti auttaa totuudenmukaisten tietojen keräämisessä, nimettömänä tutkittavat voivat puhua vapaammin. (Mäkinen 2006, 114.) Omassa tutkimuksessamme pyrimmekin takaamaan tutkittavien anonymiteetin nimettömillä aineilla. Tällöin emme itsekään tienneet, mikä aineista oli kenenkin. Lisäksi käyttäessämme lainauksia aineista pyrimme poistamaan niistä kaikki tunnistamisen mahdollistaneet kohdat. Anonymiteettia tutkimuksessamme lisäsi myös se, ettemme maininneet mistä koulusta tai luokasta oli kyse.

7 VIIDESLUOKKALAISTEN LASTEN KOKEMUKSIA ISOVANHEMMISTAAN

Lapset käsittelivät kirjoittamissaan aineissa isovanhempiaan vaihtelevasti. Osa lapsista pohti aihetta syvällisesti, osa taas pintapuolisesti keskittyen siihen, miltä isovanhempi näytti. Aineiston pohjalta saimme tietoa isovanhemman tehtävistä ja muotokuvista sekä siitä, mitä lapset odottavat isovanhemmaltaan. Lapset kertoivat isovanhempiensa fyysisestä olemuksesta ja luonteesta, elämäntavasta, yhteisistä tekemisistään sekä yhteydenpidosta. Lapset kutsuivat isoäitiään mummoksi, mammaksiksi ja mummiksi. Isoisää lapset kutsuivat papaksi, ukiksi ja vaariksi. Osa lapsista käsitteli kirjoittamassaan aineessa yhtä ja osa useampaa isovanhempaa.

7.1 Isovanhemmat lasten kuvaamina

Lapset kertoivat kirjoittamissaan aineissa sekä elossa olevista että kuolleista isovanhemmistaan. Lapset, joilla ei ollut isovanhempia, muistelivat millaisia heidän isovanhempansa olivat olleet tai pohtivat sitä, millaisia toivoisivat isovanhempiensa olevan. Osa lapsista mainitsi myös vara- tai uusisovanhempansa, kuten isovanhempihahmon saaneen sukulaisen tai isovanhemman uuden puolison.

Haluaisin että pappa olisi elossa. Mutta onneksi edes mummoni on elossa.

Uskon että he olivat aika mukavia ja kilttejä.

Niin en nähnyt Äitini vanhempia koskaan joten pidän Äitini setää pappana.

Isovanhempien iät vaihtelivat jonkin verran. Nuorimmat aineissa mainitut isovanhemmat olivat iältään hieman yli 50-vuotiaita ja iäkkäimmät noin 70-vuotiaita. Osa lapsista ei maininnut isovanhempiensa ikää lainkaan vaan kuvasi heitä esimerkiksi vanhoiksi. Lapset kertoivat myös isovanhempiensa terveydentilasta.

Mummoni on 63 vuotias ja pappani 64 vuotias...

Hänellä on dementiaa.. Hän oli myös vähän aika [sic] sitten sairaalassa.

Isovanhempia kuvattiin pääasiassa positiivisesti, muun muassa kivoiksi, mukaviksi, kilteiksi, hassuiksi ja ihaniksi. Lisäksi isovanhempia kuvailtiin auttavaisiksi, hemmotteleviksi, tarkoiksi, järkeviksi sekä höperöiksi. Osa isovanhemmista kyseili paljon lasten ja perheiden asioista ja sekaantui niihin. Osa lapsista kuvasi suhdettaan isovanhempiinsa hyväksi.

Kummatkin papat ovat kivoja.

Minun mummoni on mukava ja hän on myös kiltti.

Hän [isoäiti] kyselee aika paljon kun menen heille.

Minun mummon ja minun suhde on hyvä.

Osa isovanhemmista asui lähellä lapsenlapsiaan, osa taas kauempana toisella paikkakunnalla. Isovanhempia asui sekä maalla että kaupungeissa ja sekä omakotitaloissa että kerrostaloissa. Osa lapsista mainitsi myös isovanhempiensa omistaman mökin, jossa lapset viettivät aikaa yhdessä isovanhempiensa kanssa.

..mummini asuu samassa talossa kuin me..

Toiset isovanhempani asuvat ..., Keski Suomessa.

Mummoni asuu maalla mutta ei maatilalla.

..pappa asuu ihan meidän talon lähellä olevassa kerrostalossa..

Talvella heidän [isovanhempien] mökillään on hauskaa..

Lasten isovanhemmista löytyi sekä eläkkeellä että työelämässä olevia isovanhempia. Isovanhemmilla oli lasten mukaan myös paljon harrastuksia ja he olivat aktiivisia. Osa isovanhemmista matkusteli ja kävi tanssimassa, osa taas viihtyi paremmin kotonaan leipoen ja puutarhaa hoitaen. Isovanhempien omat vapaa-ajan viettotavat näkyivät myös lasten ja isovanhempien yhteisissä tekemisissä. Aktiivisimmat isovanhemmat veivät myös lastenlapsiaan ulkomaille ja kävivät näiden kanssa huvipuistoissa. Kotona viihtyvät isovanhemmat puolestaan tekivät lasten kanssa arkisia asioita, esimerkiksi ulkoilivat ja pelasivat pelejä.

Ja mummoni on vielä työelämässä mutta pappa on jo eläkkeellä

Mummoni käy usein matkoilla.

Mummo tykkää käydä tanssimassa lavatansseissa [sic].

... ja minun molemmat mummoni olivat hyviä leipomaan.

Mummoni on hulluna kukkiin. Minä ja mummoni istutamme aina kesällä kukkia. ... Talon piha on joka kesä tosi kaunis.

Käymme myös lenkillä... Mummoni kävelee usein kävelysauvojen kanssa ja mine mene [sic] yleensä enoni polkupyörällä.

Lapset kertoivat isovanhempiensa myös polttavan tupakkaa ja värjäävän hiuksiin. Lisäksi joidenkin isovanhempien kodista löytyi nykyaikaista tekniikkaa kuten taulutelevisio ja tietokone.

Mummoni on värjännyt monta kertaa hiuksia.

Papalla on taulu TV ja 3G puhelin.

7.2 Lasten ja isovanhempien yhteiset tekemiset

Lapset kertoivat tekevänsä erilaisia asioita isovanhempiensa kanssa ja tekevänsä näiden kanssa samoja asioita toistuvasti. Lapset tekivät samankaltaisia asioita sekä isoäidin että isoisän kanssa. He esimerkiksi kävivät näiden kanssa ostoksilla ja pelasivat erilaisia pelejä. Lapset mainitsivat muun muassa leipovansa, katsovansa televisiota ja ulkoilevansa sekä käyvänsä uimassa isovanhemman kanssa. Lapset osallistuivat myös isovanhempiensa kanssa puutarhan hoitoon esimerkiksi haravoimalla ja hoitamalla kukkia.

Me yleensä tehdään kaikkea kivaa ja välillä vain ollaan.

Käymme joka kerta Mummoni kanssa shoppailemassa.

Mummoni kanssa pelaan lautapelejä ja pappani kanssa pelaan korttia.

Mummin kanssa ulkoilen ja käyn [sic] kaupassa. Ja katselen TV:tä ja rakentelen legoja.

Kesällä käymme uimassa ja veneilemässä. ... Syksyisin me haravoimme lehtiä...

Lapset kertoivat oppineensa isovanhemmiltaan monia erilaisia taitoja, kuten leipomista, neulomista ja sienestystä. Isovanhemmat myös auttoivat lapsia esimerkiksi läksyissä ja majan rakentamisessa. Lapset matkustelivat ja kävivät huvipuist-

toissa isovanhempiensa kanssa ja isovanhempien mukana lapset pääsivät myös tutustumaan näiden työpaikkoihin ja käymään hautausmaalla.

*Mummolta olen oppinut neuloman [sic] ja leipomaan.
...Mummo ja minä käydään joskus sienestämässä niin silloin
mummo löytää aina ruokasieniä ja minä myrkkysieniä mutta sil-
loin aina opin uutta*

Pappa auttoi minua ja siskojani rakentamaan kunnan majan.

käyn hänen kanssaan ulkomailla.

Käymme mummon ja papan kanssa isopappani haudalla.

7.3 Lasten isovanhempiinsa kohdistamat odotukset

Lasten isovanhempiinsa kohdistuvat odotukset olivat melko samankaltaisia. Lapset odottivat isovanhemmiltaan turvaa, joka ilmeni muun muassa läsnäolon kaipuuna sekä tapaamisten toistuvuutena. Isovanhemmilta kaivattiin fyysistä läsnäoloa ja heidän tapaamistaan odotettiin innolla. Lapset tapasivatkin isovanhempiaan melko säännöllisesti.

Papan sylissä on kiva olla...

Torstaisin odotan perjantaita kun pääsen mummolle.

Minä menen aina viikonloppuna mummoni ja pappani luo.

Lapset odottivat isovanhemmiltaan yhteistä ajanviettoa. Osa lapsista kaipasi paljon hauskaa yhteistä tekemistä, kuten ostoksilla ja huvipuistoissa käymistä sekä matkustelua. Osa lapsista nautti enemmän arkisesta yhdessäolosta ja tavallisten asioiden, kuten pelaaminen ja leipominen, tekemisestä yhdessä.

Mummo ja pappa ovat siten kivoja kun niillä on aina aikaa minulle.

Mummini on kiva koska hän vie minut aika usein ulkomaille.

Mummon kanssa on kiva leipoa pipareita ja pullaa...

Lapset odottivat myös, että isovanhemmat antaisivat heille erilaisia lahjoja sekä rahaa ja hemmottelisivat heitä esimerkiksi erilaisilla herkuilla. Isovanhemmat hemmottelivat lapsia myös ostamalla heille vaatteita ja erilaisia tavaroita. Lapset pitivät rahan ja tavaroiden antamista itsestänselvyytenä ja kertoivatkin pitävänsä isovanhemmistaan sen vuoksi, että saavat näiltä kaiken haluamansa.

Saan mummoltani kaiken mitä haluan.

Mummollani on aina jotain hyvää esim. suklaata, irtokarkki [sic] sipsiä ja aina limua ja mehua.

Mummoni ostaa meille todella paljon tavaroita.

Mummossani kivaa se, että hän ostaa kaiken mitä haluamme saamme siltä rahaa...

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

8.1 Tämän päivän isovanhemmat

Aineiston pohjalta pystyimme muodostamaan muotokuvia kuvaamaan tämän päivän isovanhempia. Muotokuvista löytyi yhtäläisyyksiä Ijäksen (2004) ja Malmbergin (1994) muodostamien muotokuvien kanssa, mutta ne eivät sellaisinaan vastanneet aineistosta nousseita tyyppejä. Päädyimmekin muodostamaan lasten näkemyksiä paremmin kuvaavia isovanhemman muotokuvia. Näitä olivat viihdyttäjän, yhteisen ajan antajan, opettajan sekä lahjojen antajan ja auttajan muotokuvat. Muotokuvien yhteydessä kuvaamme myös jokaiseen muotokuvaan olennaisesti liittyviä tehtäviä. Lasten näkemysten pohjalta kehitimme Ijäksen (2004) ja

Dieckmannin (2002) määrittelemien tehtävien lisäksi yhden uuden tehtävän, yhdessä olon.

Viihdyttäjän muotokuva muistutti hieman Malmbergin (1994) touhuavan ja pehmoilevan isovanhemman muotokuvia. Pehmoilevan isovanhemman tavoin myös viihdyttävälle isovanhemmalle oli tärkeää, että lapset viihtyivät isovanhempiensa luona. Yhteistä touhuavalle ja viihdyttävälle isovanhemmalle puolestaan oli se, että molemmat järjestivät lapsille paljon tekemistä. Viihdyttävät isovanhemmat tekivät paljon asioita yhdessä lasten kanssa, mutta lapsilla riitti isovanhempien luona tekemistä myös yksin sekä muiden lasten kanssa. Viihdyttävän isovanhemman luona lapset kertoivat saavansa aina hyvää syötävää ja juotavaa, esimerkiksi suklaata, sipsejä ja mehua. Viihdyttäjän muotokuva jakautui kahteen osaan. Osa isovanhemmista viihdytti lapsia käymällä heidän kanssaan esimerkiksi huvipuistoissa tai ostoksilla, osa taas loi lapsille viihdykkeitä kotioloissa. Suurin osa viihdyttäjistä oli aktiivisia ja toimeliaita isovanhempia, joilla oli paljon harrastuksia.

Viihdyttäjän tärkeimmäksi tehtäväksi nousi yhdessäolo lasten kanssa. Isovanhemmat pelailivat lasten kanssa lauta- ja internetpelejä, kävivät uimassa sekä mökkeilivät lasten kanssa. Lapset kokivat yhdessäolon isovanhempiensa kanssa hyvin tärkeänä ja lapset olivat läheisiä isovanhempiensa kanssa. Viihdyttäjän toiseksi tärkeäksi tehtäväksi nousi perinteensiirtäminen. Perinteensiirtäminen ilmeni lähinnä erilaisten taitojen opettamisena lapsille. Se linkittyi myös vahvasti yhdessäoloon, sillä lapset oppivat erilaisia taitoja, kuten leipominen ja haravoiminen, tekemällä niitä yhdessä isovanhempiensa kanssa.

Yhteisen ajan antaja vietti paljon aikaa lapsen kanssa. Aineistossa käsiteltiin yhteistä ajanviettoa paljon ja lapset pitivät tärkeänä sitä, että isovanhemmat tekivät heidän kanssaan asioita yhdessä ja viettivät aikaa heidän kanssaan. Tärkeimmäksi tehtäväksi yhteisen ajan antajalle nousikin ajan vietto lapsen kanssa. Lasten kanssa muun muassa pelattiin, katsottiin televisiota, ulkoiltiin ja oleiltiin. Yhteisen ajan antaja olikin samankaltainen viihdyttäjän kanssa, sillä molemmissa muotokuvissa yhdessä olo lasten kanssa näyttäytyi vahvana. Viihdyttäjän muotokuvassa

kuitenkin painottui jatkuva tekeminen, kun taas yhteisen ajan antajan muotokuvassa aikaa saatettiin viettää tekemättä mitään erikoista.

Opettajan muotokuvassa oli yhtäläisyyksiä Malmbergin (1994) opettajan muotokuvaan. Malmbergin mukaan opettava isovanhempi tekee jokaisesta hetkestä opetustuokion, eikä hyväksy epäonnistumisia. Opettava isovanhempi ei olekaan lapsille välttämättä kovin läheinen. Muodostamassamme muotokuvassa opettava isovanhempi sen sijaan saattoi olla lapselle hyvinkin läheinen ihminen. Lapset olivat ylpeitä oppimistaan taidoista ja isovanhemmat tekivät oppimisesta mielekästä ja mukavaa. Isovanhemmat opettivat lapsille erilaisia taitoja yhteisen tekemisen kautta sen sijaan, että olisivat järjestäneet lapsille opetustuokioita. Lapset olivat oppineet isovanhemmiltaan muun muassa leipomaan, neulomaan ja istuttamaan kukkia. Opettajan tärkeimmäksi tehtäväksi nousi perinteensiirtäminen, jossa isovanhemmat opettivat lapsille osaamia taitoja. Toiseksi tärkeäksi opettavan isovanhemman tehtäväksi nousi tapakasvattaminen, sillä opettavat isovanhemmat veivät lapsia paikkoihin, joissa lapsilta odotettiin hyviä käytöstapoja. Tällaisia paikkoja olivat muun muassa hautausmaa ja isovanhempien työpaikat.

Lahjojen antajan muotokuvan saaneet isovanhemmat olivat lasten silmissä suosittuja. Lahjojen antajat ostivat lapsille vaatteita ja lahjoja sekä antoivat lapsille usein rahaa. Lapset olivatkin tottuneet siihen, että isovanhemmat antoivat heille lähes kaiken mitä he halusivat. Lahjojen antajan tärkein tehtävä oli taloudellinen auttaminen, johon isovanhemmat panostivatkin paljon. Ainoastaan lahjojen antajan muotokuvan omaavia isovanhempia ei ollut montaa, vaan lähes kaikki tämän muotokuvan omaavat isovanhemmat omasivat myös muihin muotokuvaan sopivia piirteitä.

Auttajan muotokuvassa olennaista oli lasten konkreettinen auttaminen. Isovanhemmat auttoivat lapsia muun muassa läksyjen teossa ja majan rakentamisessa. Lapset arvostivat isovanhemmiltaan saamaansa apua ja pitivät tällaisia isovanhempia läheisinä. Auttajan tärkein tehtävä auttamisen ohella oli yhdessä oleminen, jonka auttamistilanteet mahdollistivat.

8.2 Lasten odotukset

Malmbergin (1994) mukaan lapset odottavat isovanhemmiltaan rakkautta, hellyyttä ja hyväksyntää, turvallisuutta, kuulluksi tulemistä, ystävyyttä, omien juurien selvittämistä sekä arvomaailman tukipilarina toimimista. Oman tutkimuksemme mukaan lapset sen sijaan odottivat isovanhemmiltaan turvaa, yhteistä ajanviettoa sekä rahan ja lahjojen antamista.

Malmbergin (1994, 43-45) mukaan lapselle turvaa luo tieto siitä, että isovanhempi on olemassa vaikka ei olisikaan jatkuvasti läsnä. Myös isovanhemman läsnäolon toistuvuus ja jatkuvuus ovat lapselle turvallisuutta luovia tekijöitä. Turvallisuuden tunnetta lapselle luo myös tieto siitä, että isovanhemmalla on aikaa lapselle ja lapsen ollessa isovanhempiensa seurassa hän saa näiden jakamattoman huomion. Tutkimuksemme mukaan isovanhemman läsnäolo ja tapaamisten toistuvuus olivat lapselle turvallisuutta luovia tekijöitä. Lapset tapasivat isovanhempiaan säännöllisesti ja isovanhempien tapaamista odotettiin innolla.

Tutkimuksemme mukaan lapset odottivat isovanhemmiltaan myös yhteistä ajanviettoa. Aineistosta ilmenikin hyvin vahvasti, että lapset ja isovanhemmat viettävät paljon aikaa yhdessä ja tekivät yhdessä usein samoja asioita. Suurin osa yhteisestä ajanvietosta kului niin sanotusti arkisia asioita tehdessä, kuten erilaisia pelejä pelatessa ja leipoessa. Yhdessä tehtiin myös erikoisempia asioita, kuten käytiin huvipuistoissa ja ostoksilla.

Tutkimuksessamme nousi vahvasti esiin lasten odotus rahan antamisesta ja erilaisen tavaroitten ostamisesta. Isovanhemmat hemmottelivat lapsia myös erilaisilla herkuilla. Lapset kertoivat saavansa isovanhemmiltaan kaiken haluamansa ja pitivät isovanhemmiltaan saamia tavaroita ja vaatteita itsestäänselvyytenä.

9 POHDINTA

Opinnäytetyömme tarkoitus oli selvittää millaisia tämän päivän isovanhemmat ovat ja mitä lapset heiltä odottavat. Kiinnostuimme aiheesta, koska omat isovanhempamme ovat olleet meille läheisiä ja halusimme selvittää, miten tämän päivän lapset kokevat omat isovanhempansa. Rajasimme tutkimuksemme koskemaan viidesluokkalaisten lasten näkemyksiä isovanhemmastaan. Emme kuitenkaan halunneet rajata aihetta liikaa, jotta lapset saisivat kirjoittaa heille tärkeistä asioista.

Tutkimuksessamme tämän päivän isovanhempien muotokuviksi muodostuivat viihdyttäjän, yhteisen ajan antajan, opettajan, lahjojen antajan sekä auttajan muotokuvat. Näitä muotokuvia omaavien isovanhempien tärkeimmiksi tehtäviksi puolestaan muodostuivat yhdessä oleminen, perinteensiirtäminen, auttaminen sekä tapakasvattaminen. Muotokuvien ja tehtävien pohjalta pystyy hahmottamaan lapsen ja isovanhemman väliseen suhteeseen olennaisesti kuuluvia elementtejä. Näitä olivat yhdessä oleminen ja tekeminen, mutta toisaalta myös hemmottelu ja lapsen viihtyvyyteen panostaminen.

Isovanhempien muotokuvaan ja tehtäviin heijastuu tämän päivän arvomaailma ja laatuajattelu. Esimerkiksi viihdyttäjän muotokuvan taustalla näkyy nykyaikainen ajattelu siitä, että aika tulee käyttää tehokkaasti hyväksi ja laiskottelua paheksutaan. Jopa isovanhempien luona lapsella täytyy koko ajan olla tekemistä ja mikäli lapsella on tylsää, täytyy isovanhemman kehittää hänelle tekemistä. Lahjojen antajan muotokuvaan puolestaan heijastuu nyky-yhteiskunnan kulutustottumukset. Monet nykyajan lapsista ovat pienestä pitäen tottuneet siihen, että heille ostetaan paljon tavaroita ja vaatteita ja että rikki menneen vaatteen tai tavarain voi helposti korvata uudella. Lapsista on siis täysin luonnollista, että isovanhemmat ostavat heille paljon ja jopa vaativat sitä isovanhemmiltaan. Toisaalta on olemassa myös sellaisia isovanhempia, joiden muotokuvissa eivät nyky-yhteiskunnan hektisyys ja kaupallisuus näy. Tällaiset isovanhemmat panostivat lasten kanssa olemiseen ja turvallisen ilmapiirin luomiseen.

Tutkimuksessamme ilmeni, että lapset odottivat isovanhemmiltaan turvaa, yhteistä ajanviettoa sekä rahan ja lahjojen saamista. Lasten odotukset ja isovanhempien muotokuvat kohtasivat tutkimuksen mukaan melko hyvin toisensa. Esimerkiksi isovanhemmaltaan yhteistä tekemistä odottanut lapsi usein myös vietti paljon aikaa yhdessä isovanhempansa kanssa. Samoin rahaa ja lahjoja odottanut lapsi sai niitä usein isovanhemmiltaan. Toisaalta odotusten ja muotokuvien kohtaamiseen saattoi vaikuttaa se, että lapsi oli ehkä tottunut saamaan jotain ja sen vuoksi myös vaati sitä isovanhemmiltaan.

Tutkimuksestamme ilmeni, että isovanhemmat vaikuttivat lasten kehitykseen joko tietoisesti tai tiedostamattaan. Isovanhemmat tukivat ainakin lasten fyysistä ja älyllistä kehitystä sekä kädentaitojen kehittymistä. Fyysistä kehittymistä isovanhemmat tukivat kannustamalla lapsia liikunnallisuuteen. Isovanhemmat kävivätkin lasten kanssa muun muassa hiihtämässä, lenkkeilemässä ja uimassa. Älyllistä kehitystä isovanhemmat tukivat luomalla lapselle myönteisen ja turvallisen ilmapiiirin, joka Pulkkisen (2002) mukaan edistää lapsen älyllistä kehitystä. Lisäksi isovanhemmat opettivat lapsille erilaisia kädentaitoja, kuten leipominen ja ompelminen. Kädentaitojen oppimisen lisäksi tällaisten taitojen oppiminen lisää lapsen itseluottamusta ja antaa lapselle onnistumisen kokemuksia.

Etsiessämme tietoa isovanhemmista yllätyimme siitä, miten vähän tietoa aiheesta on olemassa. Yllätyimme myös siitä, miten vähän aiheesta on tutkittu lasten näkökulmasta. Useimmat lasten näkökulmasta tehdyt tutkimukset ovat yli 20 vuotta vanhoja, kuten Helena Hurmeen vuonna 1986 tekemä tutkimus isoäideistä kaksitoistavuotiaan lapsen kuvaamana sekä Pirkko Aution vuonna 1984 tekemä tutkimus isovanhemmista lasten näkökulmasta. Monet tutkimukset ja muu lähdekirjallisuus käsittelevät myös pääasiassa isoäitejä. Isoisistä löytyi tietoa melko vähän.

Tutkimuksen tekeminen sujui suhteellisen mukavasti. Saimme yhteistyöluokan ja tutkimusluvat melko helposti. Aineiston kerääminen sujui hyvin ja lapset olivat innokkaita osallistumaan tutkimukseen. Saatu aineisto jäi kuitenkin osittain hieman pinnalliseksi emmekä sen vuoksi pystyneet tekemään aineistosta kovinkaan syvällistä analyysia. Pystyimme kuitenkin hieman selvittämään tämän päivän iso-

vanhempien muotokuvia ja tehtäviä sekä lasten isovanhempiinsa kohdistamia odotuksia. Lisää tietoa olisimme mahdollisesti voineet saada jatkamalla aineiston hankintaa esimerkiksi haastattelemalla lapsia aineista nousseiden teemojen avulla.

Tutkimuksen tekeminen oli mielenkiintoista ja ajoittain haastavaa. Työskentelyn aikana ilmenneet haasteet liittyivät tietyn suunnan valitsemiseen ja siihen sitoutumiseen. Tutkimusprosessin alussa vaihtoehtoja ja mielenkiintoisia teemoja oli isovanhemmukseen liittyen monia, emmekä osanneet rajata tutkimuskohdeamme. Analysointivaiheessa haastavaa oli pitäytyä ainoastaan tutkimuskysymyksiin liittyvissä teemoissa. Koimme onnistuneemme aiheen valinnassa, sillä se säilytti kiinnostavuutensa koko tutkimusprosessin ajan. Mielestämme onnistuimme myös aineiston hankinnassa, sillä alustus sujui hyvin ja lapset olivat kiinnostuneita osallistumaan. Myös keskinäinen yhteistyömme sujui erinomaisesti koko tutkimusprosessin ajan. Saimme toisiltamme tukea prosessin aikana ja keskustelun avulla saimme molempien näkemykset esiin.

Toivomme, että tutkimuksestamme on hyötyä myös muille kuin itsellemme. Tutkimuksemme myötä isovanhemmat, vanhemmat ja lasten kanssa työskentelevät ammattilaiset voivat saada tietoa tämän päivän isovanhemmista ja lasten heihin kohdistamista odotuksista. Lisäksi toivomme, että tutkimuksemme saisi ihmiset kiinnostumaan aiheesta ja lisäksi aiheeseen liittyvää keskustelua.

Jatkotutkimusaiheita tutkimuksellemme voisivat olla esimerkiksi tutkimus isoisistä. Etsiessämme tietoa isovanhemmista huomasimme, kuinka vähän isoisistä tietoa oli olemassa. Muita mielenkiintoisia jatkotutkimusaiheita voisivat olla varaisovanhemmat, uusisovanhemmat tai adoptiolasten isovanhemmat. Omasta aiheestamme voisi myös tehdä syvällisemmän tutkimuksen esimerkiksi käyttämällä useita aineistonhankintamenetelmiä tai lisäämällä osallistujien määrää.

Lähteet

Arajärvi, T. 1995. Hyvä isovanhemmuus. Porvoo: WSOY.

Aukia, P. & Manninen, K. 1999. Uusi suurperhe. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Autio, P. 1984. Isovanhemmat lapsen näkökulmasta: kuusivuotiaiden ehjien perheiden lasten ja yksinhuoltajaperheiden lasten tietoja, käsityksiä ja kokemuksia isovanhemmistaan. Psykologian pro gradu –tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.

Dieckmann, M. 2002. Ikiomat isovanhemmat Kokemus Viisaus Elämäntaito. Klaukkala: Recallmed Oy.

Eräsaari, L. 2002. Moderni mummo. Gerontologia 1/2002, 10-20.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Heikkinen, H. 2007. Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 2. korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 142-158

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hurme, H. 1986. Isoäiti kaksitoistavuotiaan kuvaamana. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Ijäs, K. 2004. Isovanhemmat muutosten keskellä. Helsinki: Kirjapaja Oy.

- Ijäs, K. 2006. Ikääntyvän ihmissuhteet. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Kinnunen, S. 2001. Keskilapsuuden tärkeät vuodet Valmistautuminen murrosikään. 3. painos. Helsinki: KARAS-SANA.
- Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Kylämummi ja -vaari -toiminta vahvistaa sukupolvien yhteyttä 2007 [verkkójulkaisu]. Mannerheimin Lastensuojeluliitto [viitattu 9.11.2007]. Saatavissa: http://www.mll.fi/toiminta/kylamummi_ja-vaari-toiminta/toiminnan_esittely/
- Lammi-Taskula, J., Suhonen, A-S. & Salmi, M. 2004. Puolin ja toisin: tukea yli sukupolvien. Teoksessa Salmi, M. & Lammi-Taskula, J. (toim.) Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Saarjärvi: Stakes, 97-113.
- Lehtinen, E. 2006. Lastensuojelulakiehdotus, vanhemmat ja omaiset. Pesäpuun lehti 2/2006. 15.
- Malmberg, R. 1994. Isoäidin onnea. Helsinki: Kirjapaja.
- Mäkijärvi, L. 1995. Viikonloppulapsi. Helsinki: LK-KIRJAT.
- Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Norrena, V. 2004. Minne ovat mummot kadonneet? Teoksessa Baer, N., Haavikko, A-L. & Vihmanen, L. (toim.) 2004. Mummokirja. Jyväskylä: Kirjapaja Oy.
- Nurmi, T. 2004. Gummeruksen suuri suomen kielen sanakirja. 3. tarkistettu ja päivitetty painos. Jyväskylä: Gummerus Kustannus Oy.
- Pulkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaali-

nen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sukupuu ry. 2008. Etusivu [verkkajulkaisu]. Sukupuu ry [viitattu 18.3.2008]. Saatavissa: <http://www.sukupuu.fi/?Etusivu>

Suomen isovanhemmat ry. 2003. Säännöt [verkkajulkaisu]. Suomen isovanhemmat ry [viitattu 18.3.2008]. Saatavissa: <http://www.isovanhemmat.fi/>

Tilastokeskus. 2007. Suomalainen lapsi 2007. Helsinki: Stakes.

Taipale, V. 2002. Isoäitikirja. Juva: WSOY.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Varjo, P. 2005. Varavaarit ja –mummot ovat tärkeitä ihmisiä. *Lapsemme* 3/2005, 13-14.

LIITE 1

TUTKIMUSLUPA (Koulu)

Teemme laadullista tutkimusta lasten ja heidän isovanhempiensa välisestä suhteesta lapsen näkökulmasta. Keräämme aineiston narratiivisesti siten, että viidennen luokan oppilaat kirjoittavat meille aineen, jossa he pohtivat suhdettaan isovanhempaansa tai isovanhempiinsa. Aineet käsitellään luottamuksellisesti, eikä valmiissa tutkimuksessa käy ilmi kenenkään tunnustietoja. Opinnäytetyöstämme ei käy ilmi, minkä koulun oppilaat ovat osallistuneet tutkimukseen. Opinnäytetyömme valmistuu keväällä 2008.

- Annan kouluni 5b -luokalle luvan osallistua tutkimukseen.
- En anna lupaa kouluni 5b -luokalle osallistua tutkimukseen.

Päivämäärä, allekirjoitus ja nimenselvennys

Terveisin

Heidi-Maria Hietala ja Heidi Hietalahti

Lahden ammattikorkeakoulu, sosiaali- ja terveysalan laitos

LIITE 2

Hei vanhemmat,

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Lahden ammattikorkeakoulusta. Suuntaudumme opinnoissamme sosiaalipedagogiseen lapsi- ja nuorisotyöhön ja teemme opinnäytetyötä, jonka aiheena on isovanhemman ja lapsen välinen suhde. Opinnäytetyömme valmistuu tammikuussa 2008.

Olemme olleet yhteydessä lapsenne opettajaan ja ajatuksenamme on, että lapsenne luokka osallistuisi tutkimukseemme. Tarkoitus olisi, että oppilaat kirjoittavat tunnilla aineen, jossa he pohtivat suhdettaan isovanhempaansa tai isovanhempiinsa. Tutkimustamme varten tarvitsemme teiltä luvan lapsenne osallistumiseen. Mikäli lapsi ei saa lupaa osallistua, hän kuitenkin kirjoittaa aineen, mutta se jää lapselle itselleen.

Aineet kirjoitetaan nimettöminä, eikä lopullisessa työssä käy ilmi kenenkään tunnistetietoja. Aineita eivät käsittele muut kuin opinnäytetyön tekijät ja tutkimuksemme valmistuttua tuhoamme aineet. Opinnäytetyöstämme ei käy ilmi, minkä koulun oppilaat ovat tutkimukseen osallistuneet.

Osallistuminen tutkimukseemme on vapaaehtoista, mutta erittäin tärkeää opinnäytetyömme onnistumisen kannalta.

Kiitos ja hyvää syksyn jatkoa!

Heidi-Maria Hietala

ja

Heidi Hietalahti

Lapsen nimi: _____

- Lapseni saa osallistua tutkimukseen.
- Lapseni ei saa osallistua tutkimukseen.

Allekirjoitus ja päivämäärä

_____

PALAUTA OPETTAJALLE 19.10.2007 MENNESSÄ!

LIITE 3

OTSIKOITA AINEKIRJOITUKSEEN

1. Oma aihe

2. Maalaismummoni / vaarini
3. Kaupunkilaismummoni / vaarini

4. Mummon kanssa *leivotaan*, vaarin kanssa *käydään kalassa*

5. Mummoni / vaarini ei ole täydellinen

6. _____ isovanhempani
(ihanat, ikävät, rakkaat, etäiset, läheiset, hullut, hassut,
hölmöt, vanhat, ym..)